

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
Katedra obchodního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Název : **Založení, vznik, změna, zrušení
a neplatnost obchodní společnosti**

Vedoucí diplomové práce : doc. JUDr. Zdeněk Příbyl, CSc.

Zpracovala : Ana Bačanji
Vodárenská 2323
27201 Kladno

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala
způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Hubačová

OBSAH :

Kapitola I. : Úvod

1. Obchodní společnosti1
2. Vývoj obchodních společností3
3. Obecně o založení, vzniku, změně, zrušení a neplatnosti společnosti4

Kapitola II. : Založení a vznik obchodní společnosti

1. Pojem založení a vzniku6
2. Způsoby formování právnických osob7
3. Důvody zakládání obchodních společností8
4. Založení obchodní společnosti9
5. Předběžná společnost16
6. Vznik obchodní společnosti17
7. Právní důsledky vzniku18
8. Vznik společnosti při přeměně20

Kapitola III. : Změna obchodní společnosti

1. Pojem změny22
2. Právní titul při přeměně společnosti24
3. Fúze25
4. Převod jmění na společníka28
5. Rozdělení29
6. Změna právní formy31

Kapitola IV. : Zrušení obchodní společnosti

1. Pojem zrušení společnosti32
2. Formy a způsoby zrušení společnosti33
3. Důvody zrušení společnosti33
4. Likvidace39

Kapitola V. : Neplatnost obchodní společnosti	
1. Pojem neplatnosti	40
2. Právní úprava neplatnosti společnosti	43
3. Důvody neplatnosti společnosti	45
4. Prohlášení neplatnosti společnosti	48
Kapitola VI. : Závěr	49
Literatura	51

Kapitola I.

Úvod

1. Obchodní společnosti

Obchodní společnosti jsou institutem obchodního práva, upraveny zák.č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v znění pozdějších předpisů (dále jen obchodní zákoník). Na otázku co je to obchodní společnost se dosud nepodařilo podat výstižnou odpověď, která by úplně vystihovala všechny její znaky, která by byla dostatečně obecná a zároveň by zohledňovala všechna specifika daného institutu. Protože pojmy založení, vznik, změna, zrušení se týkají obchodních společností, je účelné pokusit se, alespoň v daných možnostech ji vymezit. Když mluvíme že něco se zakládá, vzniká, mění, nebo ruší, je třeba mít nějakou představu co ten subjekt je. Obchodní zákoník neobsahuje legální definici společnosti. Pouze charakterizuje obchodní společnost, ale nedefinuje ji. Stanoví že je to právnická osoba a vyjmenovává jednotlivé formy společnosti. Jsou jimi veřejná obchodní společnost (dále jen „v.o.s.“), komanditní společnost (dále jen „k.s.“), společnost s ručením omezeným (dále jen „s.r.o.“), a akciová společnost (dále jen „a.s.“).¹ Podle současné úpravy společnost může mít, v souladu s komunitárním právem, formu evropské společnosti (dále jen „SE“), anebo evropského hospodářského zájmového sdružení (dále jen „EHZS“). Lze souhlasit s názorem že „definice v zákoně má význam jenom tehdy, jestliže zachytí podstatné znaky určitého jevu. Právě proto není vždy zdaleka nutná, protože i při její neexistenci základní právní pojmy jsou konstituovány a stabilizovány judikaturou, zvyklostmi, výkladem. Jestliže legální definice u

¹ V.o.s. a k.s. jsou tradičně řazené mezi osobní společnosti, zatímco s.r.o. a a.s. mezi kapitálové

obecně známé a užívané instituce nevystihuje její skutečné znaky, praxe jde vlastní cestou, bez ohledu na ni².

Obchodní společnost se můžeme pokusit vymezit pomocí znaku který je tradičně uváděn jako její typická vlastnost. Obchodní společnost je sdružení osob, tj. sdružení nejméně dvou osob, ať už fyzických či právnických. Není to ovšem úplně výstižné. Tato charakteristika vylučuje možnost, že by její osobní substrát mohla tvořit jedna osoba. Jako jednočlenné společnosti podle českého práva mohou být založené s.r.o. a a.s. Tady ve skutečnosti jde o podnikání jednotlivce, a jeho ručení je omezeno. S ohledem že tato osoba je jediným zakladatelem a následně i společníkem, je logické že především ona bude mít zájem na prosperitě společnosti. Protože jednočlenné společnosti nejsou pouhou zanedbatelnou výjimkou z pravidla, nelze bez dalšího, obchodní společnosti definovat jako sdružení.

Dalším kriteriem pomocí kterého se můžeme pokusit definovat obchodní společnosti je, že jsou to právnické osoby. Obchodní zákoník také všechny formy společnosti prohlašuje za právnické osoby, ovšem s dovětkem, že zákon resp. komunitární právo může z tohoto pravidla stanovit výjimku. Společnosti založené podle českého práva budou vždy právnickými osobami, a to korporativního typu. Učebnice občanského práva řadí mezi korporace i jednočlenné společnosti, ale tento závěr je dosti diskutabilní, protože pojmovým znakem korporace je sdružení alespoň dvou osob. Na druhou stranu ani obchodní zákoník nezakotvuje výjimku, že v případě unipersonálních společností se nejedná o právnické osoby, i když by pro ně asi více odpovídalo vymezení, že se spíše jedná o účelové sdružení majetku. Jedním z definičních znaků právnické osoby, je i majetková samostatnost. Je otázkou nakolik tento znak naplňuje veřejná obchodní společnost.

²Pelikánová I. : Srovnávací obchodní právo, veřejná obchodní společnost. 1 vydání. Praha : Orac, 2002, str. 68

Obchodní společnost můžeme definovat podle jejího účelu. Je to společnost založená za účelem podnikání, tj. za účelem výkonu soustavné činnosti prováděné vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku³. Jenomže ani toto tvrzení není úplně přesné. Úřité formy společností (s.r.o a a.s.) nemusí mít předmět podnikání ale předmět činnosti. Když je společnost založená za jiným účelem, než je podnikání, i nadále je považována za podnikatele. Jedná se o podnikatele podle formy, či fiktivního podnikatele, ale ten ve skutečnosti nepodniká, dokonce ani podnikat nesmí. Takže vymezení společnosti podle účelů není výstižné, a navíc podnikatelský účel mohou sledovat i některé jiné subjekty, které nejsou obchodními společnostmi.

Lze shrnout, že neexistuje jedna obecná definice obchodní společnosti, která by vystihovala všechny znaky tohoto subjektu. Je to sice sdružení osob, právnická osoba, která sleduje podnikatelský účel, ale z tohoto pravidla existují četné výjimky.

2. Vývoj obchodních společností

Úprava obchodních společností, a tím i jejich zakládání, změna a zrušení, má svůj původ v římském právu. Nejedná se ale o společnosti v dnešním slova smyslu, jde o jakési začáteční stádium práva společnosti, které se v průběhu historického vývoje měnilo, rozvíjelo a vyústilo do dnešní podoby. Základním rozlišením které má význam i pro dnešní úpravu společností, je rozlišování mezi societami a korporacemi, v obou případech šlo o soukromoprávní sdružení. Korporace, tj. universitas personarum, bylo sdružení osob. Jednalo se o fiktivní osobu, která neměla způsobilost k právním úkonům. Její podstatou bylo sdružení alespoň tří osob, jež bylo založeno za jistým účelem, který byl právně dovolený. Toto sdružení vyvíjelo svou činnost podle stanovených pravidel, a jednalo se o samostatný subjekt, nezávislý na osobách, které ho založily. Původně

³ § 2 odst.1 obchodního zákoníku

sdužování bylo volné, později se uplatňoval koncesní princip, tj. ke vzniku se vyžadoval souhlas příslušného orgánu. K zániku korporace docházelo ztrátou všech členů, dohodou členů, nebo rozhodnutím státního orgánu. Druhou formou sdužování podle římského práva byla societa. Toto sdužení nemělo právní subjektivitu, nejednalo se o právní osobu. Majetek vložený do sdužení, byl ve spoluvlastnictví společníků. Societa vznikala společenskou smlouvou, kterou uzavírali nejméně dvě osoby. Z této smlouvy vznikaly práva a závazky pouze mezi společníky. Každý společník přispíval na dosažení účelů sdužení (majetkovým vkladem, nebo osobní práci či schopnostmi), zpravidla se jednalo o výdělečnou činnost provozovanou za účelem dosažení zisku. K zániku sdužení docházelo uplynutím času, dosažením účelů pro které bylo založeno, smrti společníka, výpovědí a změnou právního statusu společníka. I po zániku římské říše, její právo našlo uplatnění. Pro podnikání se používalo zejm. formy society. Postupem doby právě ze society se vyvinula v.o.s. Pro k.s. je typická přítomnost dvou typů společníků. Jedni se účastní podnikání svým majetkovým vkladem a druhý svou osobní prací. Tato forma podnikání má svůj původ ve smlouvách, které byly uzavírány mezi zámořskými obchodníky a osobami které tento obchod financovaly. V novověku se začínají vytvářet a.s., jejich vznik je nerozlučně spojen se zámořským obchodováním v důsledků velkých geografických objevů. Jedná se o formu společnosti, u které došlo k úplnému oddělení majetku společnosti od majetku jejích členů a členský podíl byl představován papírem, pro který se později vžil název akcie. S ohledem že postupem doby tyto formy společnosti nevyhovovaly požadavkům praktického života, byla vytvořena nová forma společnosti, a to s.r.o. Je to umělý výtvar zákonodárce, který měl spojit výhody a vyloučit nevýhody existujících forem společnosti. Tato společnost, tj. s.r.o., byla vytvořena koncem 19. století v Německu. Poměrně novými formami společnosti jsou EHZS a SE. V tomto případě se jedná o výtvar komunitárního práva. Hlavním smyslem úpravy těchto forem společností, je umožnit volný pohyb kapitálů v rámci Evropské unie.

3. Obecně o založení, vzniku, změně, zrušení a neplatnosti společnosti

Výrazy založení, vznik, změna, zrušení a neplatnost jsou termíny, které se používají v různých oborech lidské činnosti. Každý obor si vytváří vlastní vymezení těchto pojmů. Tak i obchodní zákoník obsahuje vlastní „definice“ těchto pojmů. Založením se rozumí právní úkon, který spočívá v uzavření společenské resp. zakladatelské smlouvy, nebo vydání zakladatelské listiny. Založení, je nezbytnou podmínkou vzniku společnosti. Zákon přesně vymezuje jak může být společnost založena, jaké podmínky k tomu musí být splněny a jak a kterým okamžikem dochází k jejímu vzniku. Vznik společnosti vlastně představuje konstatování soudu, že byly doдрžené podmínky založení a že souhlasí s jejím vznikem. Přitom, u vytváření společnosti rozlišuje založení společnosti, jako právně i ekonomický nového subjektu, anebo s využitím nějakého korporačního základu, který již existuje. V druhém případě už ale nejde o založení ve vlastním slova smyslu, ale vyjádřeno terminologií obchodního zákoníku, o přeměnu společnosti. Zákon dále upravuje život této společnosti, včetně změn ke kterým může docházet během jejího trvání. Změny, resp. přeměny společnosti v sobě zahrnují zrušení společnosti bez likvidace s právním nástupcem, který je jíž konstituován a přebírá majetek zanikající společnosti. Popřípadě tento právní nástupce se teprvé vytváří a vzniká současně se zánikem této společnosti. Jediná přeměna u které je zachována právní kontinuita a při které nedochází k zániku společnosti, je změna právní formy. Přesně jsou stanoveny podmínky zrušení společnosti, které v sobě zahrnují téměř všechny případy přeměn společnosti, tj. všechny u kterých společnost zaniká a navíc, zrušení ve vlastním slova smyslu, kdy společnost nemá právního nástupce a je nutné provést likvidaci. Se založením společnosti, přesněji řečeno s porušením podmínek stanovených pro založení, úzce souvisí možná neplatnost společnosti. Ve svých důsledcích jedná se o zrušení s následnou likvidací. Určující pro poznání obsahu pojmů založení, vzniku, změny, zrušení a neplatnosti společnosti, jsou především právní normy, které jich definují. Jedním ze způsobu jak zjistit jejich význam, je pomocí interpretace, což je „proces spojený s

poznáním práva v souvislosti s objasněním smyslu jazykových termínů a výrazů, používaných v normativních aktech.“⁴

Kapitola II.

Založení a vznik obchodní společnosti

1. Pojem založení a vzniku

Proces, který vede ke vzniku obchodní společnosti, se skládá ze dvou fází. Těmito fázemi jsou vznik a založení společnosti. I když v hovorovém jazyce jsou tyto dva výrazy zaměňovány a často se používají jako synonyma, pro právo obchodních společností to neplatí. Rovněž i slovník českého jazyka⁵ rozlišuje mezi těmito výrazy. Založením se rozumí, mimo jiné, něco založeného a vybudovaného. Pod výrazem vznik, pak chápe počátek něčeho, jako výsledek předchozího vývojového procesu, tj. počátek existence něčeho nebo někoho. Podobný smysl mají tyto výrazy i v právu obchodních společností. Aby společnost mohla vzniknout, musí tomu předcházet její založení. Založením se rozumí projev vůle osob, které chtějí založit společnost. Jde o právní úkon zakladatelů, na základě kterého vzniká závazek pouze mezi těmito osobami a to vytvořit právnickou osobu. Pod vznikem společnosti se rozumí, počátek její existence v reálném životě. Nezbytnou podmínkou jejího vzniku, je mimo jiné, její založení v souladu s právem a podání návrhu na zápis společnosti do obchodního rejstříku. Společnost pak vzniká zápisem do obchodního rejstříku.

⁴ Boguszak J.- Čapek J.- Gerloch A. : Teorie práva. 1.vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, str.143

⁵ Československá akademie věd : Příruční slovník jazyka českého, díl VII. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955-1957, str. 936, 695, 696, 1017,

2. Způsoby formování právnických osob

Teorie rozeznává tři základní způsoby vytváření právnických osob. Jde o koncesní, registrační a volný model. Tyto modely se vytvořily během historického vývoje právnických osob. Mezi sebou se rozlišují mírou ingerence státu, resp. zákonodárce do stanovení podmínek a procedury vzniku těchto osob. V systému svobodného nebo volného vytváření právnických osob, je na svobodné vůli budoucích zakladatelů zda právnickou osobu vytvoří nebo nikoli. Ingerence státu se projevuje v tom, že stanoví podmínky vytváření právnických osob v právním předpise. Tato osoba pak vzniká splněním těchto podmínek a nejsou vyžadované žádné další náležitosti. Tento model není obvyklý, rovněž ho nezná ani české právo.⁶ V protikladu k volnému modelu je model koncesní. Vyznačuje se tím že ke vzniku právnické osoby je, kromě splnění podmínek stanovených v právním předpise, zapotřebí i zvláštního úředního rozhodnutí tj. koncese, kterým se povoluje vznik právnické osoby. Státní orgán má při rozhodování diskreční pravomoc a je na jeho úvaze, zda koncesi udělí. Koncesní systém byl používán především v minulosti, kdy stát si vyhrazoval možnost ovlivňovat vytváření právnických osob. Byl používán i v českém právu před rokem 1990 ve vztahu k vytváření akciových společností.⁷ Třetím způsobem vytváření právnických osob, je systém registrační neboli normativní. Ingerence státu se projevuje stanovením podmínek pro vytváření právnických osob, ve formě závazného právního předpisu. Není omezená svoboda zakládání těchto osob. Pokud zakladatelé dodrželi zákonné podmínky, je na legalizaci právní nárok. Zásahy státu se omezují na zkoumání souladu založení právnické osoby s podmínkami stanovenými v zákoně, a pokud tyto požadavky byly splněny, státní orgán rozhodne o povolení zápisu právnické osoby do příslušné evidence. Normativní systém se uplatňuje i v českém právu. Osoby, které hodlají založit obchodní společnost, musí splnit podmínky stanovené zákonem, poté podat návrh na

⁶ Eliáš K.: Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck,1994, str125

⁷ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str. 125,126

zápis do obchodního rejstříku u příslušného soudu. Pokud soud shledá že všechny zákonné podmínky byly splněny, provede zápis a tím dochází ke vzniku společnosti. Registrační princip je v českém právu prolomen ve vztahu k určitým obchodním společnostem. Jedná se o společnosti, které mají speciální předmět podnikání, jako jsou např. banky⁸, investiční společnosti, investiční fondy⁹ a některé další. Pro tyto subjekty jsou stanovené některé zvláštní podmínky pro jejich vznik. Rovněž tak, ke svému vzniku, tyto subjekty musí získat souhlas příslušného orgánu. Lze souhlasit s názorem, že pokud jde o obecné formy společnosti, koncesní systém se neuplatňuje, ale pro některé speciální subjekty ano.¹⁰ Jsou ale názory, že i přes určitá specifika, která platí pro vytváření těchto subjektu, se nejedná o koncesní systém. Souhlas, který je udělován, se týká činnosti, kterou má tento subjekt vykonávat.¹¹

3. Důvod zakládání obchodních společností

Když se mluví o zakládání obchodních společností, vnučuje se otázka, proč se vůbec obchodní společnosti zakládají? Lze říci, že „základním impulsem a podkladem k založení obchodní společnosti je podnikatelský záměr. Základní důvod ovlivňující založení společnosti, je nepochybně snaha obstát v tržní ekonomice“¹² a snaha účinněji a lépe čelit konkurenci. Důvodem vytvoření obchodní společnosti, může být potřeba, nebo nutnost shromáždit určité hodnoty, ať už hmotné či nehmotné povahy. Shromáždění materiálních hodnot nutných pro podnikání se především projevuje u kapitálových společností, zatímco pro osobní je charakteristická

⁸ §1 odst.1 zák. č. 21/1999 Sb., o bankách

⁹ § 4 odst. 2,3, §60 zák. č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování

¹⁰ Pelikánová I. a kol. : Obchodní právo. 1.díl. 2.přepřacované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 1998, str.158

¹¹ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str. 125,126

¹² Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str.115-121

potřeba spojení určitých osobních znalostí či schopností. Důvodem založení společností může být i snaha snížit, resp. minimalizovat rizika, která sebou přináší podnikání, což je příznačné pro kapitálové společnosti. Zvláště je tento motiv zřejmý u jednočlenných společností. Motivem založení společnosti může být i řada dalších důvodů. Když necháme stranou případy zakládání společnosti s cílem obcházení zákona a obohacení se činnostmi, které řadíme do stínové ekonomiky, je základním cílem založení společnosti snaha lépe čelit konkurenci při dosažení zisku, jak to vyplývá ze samotného pojmu podnikání (§ 2 odst.1 obchodního zákoníku). Obchodní zákoník se stádiem před založením společnosti nezabývá. Tato problematika patří do oboru právní sociologie a jiných neprávních disciplín.

4. Založení obchodní společnosti

Založením obchodní společnosti se rozumí, právní skutečnost, resp. právní úkon. Většinou se jedná o dvoustranný právní úkon, ale u určitých forem společnosti může mít i povahu jednostranného. Tímto právním úkonem mezi zakladateli dochází ke vzniku právního vztahu na základě kterého jim vznikají vzájemná práva a povinnosti, ale zásadně nemá účinky navenek, vůči třetím osobám.¹³ Jedná se o závazkový vztah, který má povahu absolutního obchodu¹⁴, což znamená že jeho obsah se vždy řídí obchodním zákoníkem. Je to konstituování vztahu mezi zakladateli navzájem, ale i vůči budoucí společnosti a jejich jednání směřuje k vytvoření této společnosti.

Zakladatelem obchodní společnosti je osoba, která je účastníkem právního úkonu, který vede k založení společnosti. Může jim být osoba jak

¹³ Pelikánová I. : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3.přepřacované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str 42

¹⁴ § 261 odst. 3 písm. a) obchodního zákoníku

fyzická tak i právnická. Zakladatelem může být i stát.¹⁵ V každém případě tato osoba musí mít právní subjektivitu. Zakladatelé musí mít způsobilost k právním úkonům, resp. není možné aby všichni byli zbavení této způsobilosti. Tato okolnost se zvláště projevuje u osobních společnostech, které jsou vázány na osoby společníků. Pokud by i přesto došlo ke vzniku společnosti, mohl by tento fakt znamenat, že společnost je neplatná, protože všichni zakladatelé postrádají způsobilost k právním úkonům. U společníků v.o.s. a komplementářů k.s. ztráta, resp. omezení ke způsobilosti k právním úkonům, byť i jednoho ze společníků, může vést ke zrušení společnosti. Pro tyto společníky jsou stanoveny některé zvláštní podmínky, jde o všeobecné, resp. i zvláštní podmínky provozování živnosti, které tyto osoby musí splňovat a u nichž nesmí existovat překážka provozování živnosti¹⁶. Navíc, tyto osoby mohou být společníky pouze v jedné takové společnosti, s ohledem že ručí neomezeně za závazky společnosti. Zákon stanoví že osoba neomezeně ručící může být společníkem pouze jedné takové společnosti. Tato úprava především sleduje ochranu třetích osob. A navíc pokud by jedna osoba se stala společníkem s neomezeným ručením ve více společnostech, došlo by k omezení funkce takového ručení a ve svých důsledcích by se vlastně jednalo o ručení omezené. Je otázkou, jaký důsledek by mělo porušení tohoto zákazu. Je zřejmé, že by se jednalo o porušení povinností při zakládání společnosti, ale zákon nepočítá s touto okolností jako důvodem pro neplatnost. Je možné dovodit, že taková osoba by se zřejmě nemohla být společníkem. Je na rejstříkovém soudu, aby posoudil nastalou situaci a návrh na zápis do obchodního rejstříku nepovolil. Zákon pro jednotlivé formy společnosti stanoví minimální resp. i maximální počet společníků. Osobní společnosti musí mít alespoň dva zakladatele a po celou dobu své existence minimálně dva společníky. S ohledem, že tyto společnosti jsou vázány na osoby společníků, každá změna v osobě společníka musí být zachycená společenskou smlouvou. S.r.o.

¹⁵ §21 zák. č. 40/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“)

¹⁶ § 6,7 a § 8 zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon

může být založená i jedinou osobou, buď fyzickou či právnickou, ale maximální počet jejích zakladatelů resp. společníků může být pouze padesát. Zákon ovšem neomezuje dispozice s obchodními podíly, ale může je stanovit společenská smlouva. Rovněž i a.s. může být založená jako jednočlenná, ale v tomto případě zakladatelem nemůže být fyzická osoba. Maximální počet společníků není omezen a členství v a.s. je volně převoditelné. Zakladateli mohou být jak tuzemské, tak i zahraniční osoby. Kriteriem pro určení, zdá se jedná o tuzemskou či zahraniční osobu, je její sídlo, resp. místo podnikání. V českém právu se uplatňuje zásada rovného zacházení se zahraničními osobami tj. národní režim. Pro způsobilost zahraniční osoby zakládat obchodní společnosti je rozhodující její osobní statut, tj. právní řád, kterým se řídí její vnitřní poměry. Založit obchodní společnost mohou i útvary bez právní subjektivity, pokud jim to právní řád, podle kterého byli zřízeny dovoluje.

Náročnost samotného procesu zakládání společnosti je do určité míry odlišná u jednotlivých forem společnosti. Nejjednodušší je založení v.o.s., zatímco největší nároky jsou kladeny na a.s. Je to odůvodněno i tím, že formy osobních společností, zejm. v.o.s., jsou využívány především pro podnikatelské činnosti, které jsou malého rozsahu a nejsou příliš komplikované, navíc společníci ručí za závazky společnosti, čímž je zajištěná ochrana třetích osob. Na druhou stranu, formy kapitálových společností, zejm. a.s., jsou využívány v případě aktivit velkého rozsahu, které vyžadují velké množství zdrojů. Ručení společníků je omezeno, resp. vyloučeno. Právním úkonem, kterým se zakládá společnost je společenská smlouva, a u a.s. je to zakladatelská smlouva. Zakládání jednočlenných společností se děje zakladatelskou listinou. Základní funkci smlouvy je „zajistit prostřednictvím smluvních práv a povinností a jejich vynucováním realizaci nejrůznějších osobních, hospodářských a jiných potřeb a požadavků smluvních stran v souladu s jejich individuálními zájmy.“¹⁷

¹⁷ Knappová M.– Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek II. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspí, 2002, str. 31

Smlouva, kterou dochází k založení společnosti vykazuje určitá specifika oproti „běžným“ smlouvám. Nejvýznamnější zvláštností je že, na její základě dochází k vytvoření obchodní společnosti jako samostatného subjektu, „který je ze smlouvy oprávněn i zavázán, aniž ji sám uzavřel.“¹⁸. Tato smlouva upravuje vztahy mezi zakladateli, ale její platnost nekončí vznikem společnosti. Je to vlastně „ustava“ společnosti, která ji provází po celou dobu její existence. Určité zvláštnosti platí pro zakladatelskou listinu. Z povahy věci vyplývá, že se jedná o jednostranný právní úkon, je to prohlášení zakladatele na základě kterého mu vznikají určitá práva a povinnosti. Zakladatelský dokument musí obsahovat všechny podstatné náležitosti stanovené zákonem, aby byl způsobilý vyvolat chtěné následky. V případě, že smlouva resp. listina nespňuje stanovené podmínky, neuplatní se automaticky neplatnost právního úkonů, ale může to znemožnit vznik společnosti. Soud by měl v řízení o zápis do obchodního rejstříku, zamítnout tento návrh. Pokud by i přes podstatné vady smlouvy došlo ke vzniku společnosti, nelze se více domáhat, aby soud učil že společnost nevznikla. Za určitých podmínek je možné se domáhat určení neplatnosti společnosti.

Smluvní svoboda při zakládání společnosti se nejvíce projevuje u v.o.s. Na její vznik jsou kladeny minimální požadavky. Vzhledem k neomezenému ručení společníků není důvodu lpět na formálních požadavcích, které jsou obvyklé v úpravě kapitálových společností. Podobně je tomu i u k.s. V případě společenské smlouvy zákon stanoví pouze obligatorní náležitosti, které musí obsahovat. Podle obsahu těchto náležitostí lze dovodit, že k založení společnosti je třeba určit její firmu, sídlo a předmět podnikání, a u k.s. ještě určit kdo bude komanditista a výše jeho vkladu. Zároveň ale zákon počítá s tím, že společenská smlouva bude obsahovat i další náležitosti, zejm.by měla upravovat práva a povinnosti společníků. Pokud by se tak nestalo platí úprava v obchodním zákoníku,

¹⁸ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str132

kteřá je ovšem dosti obecná. Smlouva musí být podepsána všemi společníky, a jejich podpisy musí být ověřeny notářem.

Proces vedoucí ke vzniku s.r.o. je o něco složitější, než je tomu u osobních společností. K jejímu založení dochází buď na základě společenské smlouvy, nebo v případě že s.r.o. zakládá jedna osoba, zakladatelskou listinou. V obou případech tento dokument musí mít formu notářského zápisu. Obligatorní náležitosti smlouvy, resp. listiny, jsou stanoveny zákonem. Jedná se o minimální povinný rozsah. Obsah je podobný jako u osobních společností s tím, že některé body smlouvy jsou stanoveny navíc a vlastně zohledňují kapitálovou povahu této společnosti. Konkrétně jde o určení výše základního kapitálu společnosti a vklad každého ze společníku, určení správce vkladu atd. Není vyloučeno, aby smlouva obsahovala i další náležitosti, které zákon povinně nepředepisuje, ovšem nesmí být v rozporu s kogentními ustanoveními zákona. Mimo jiné smlouva může určit, že budou vydány stanovy s.r.o. Jedná se o předpis organizační povahy, kterým se blíže upravují podmínky fungování společnosti.

Největší složitost vykazuje postup, kterým se zakládá a.s. Je to dáno tím, že jsou to společnosti s velkým ekonomickým významem, vytvářejí se jako komplikované hospodářské jednotky se složitými vnějšími obchodními vazbami a členitou vnitřní organizací. U a.s. se rozlišují dva základní způsoby jejího založení, vyjádřeno terminologií obchodního zákoníku, založení s veřejnou nabídkou akcií a bez veřejné nabídky akcií. Zákonná terminologie je značně složitá a z hlediska veřejnosti a praktického použití by se spíše hodili jednodušší výrazy. Teorie, v případě založení bez veřejné nabídky akcií hovoří o jednorázovém, neboli simultánním založení a při založení s veřejnou nabídkou akcií mluví jako o postupném či sukcesivním založení. Rozdíl mezi oběma způsoby založení spočívá v tom, zda zakladatele splácejí celý základní kapitál společnosti sami a nepotřebují žádné další investice z venku, anebo obstarávají kapitál od veřejnosti. Zakladatelé už před uzavřením zakladatelské smlouvy musí uvážit, mj. jaký kapitál pro společnost bude nezbytný a zda jsou ochotni upsat veškeré akcie

a podle toho přinést rozhodnutí jakým způsobem bude společnost založena. Při jednorázovém zakládání zakladatele se zavazují, že celý základní kapitál splatí vlastními vklady. V tomto případě proces zakládání je o něco jednodušší, tj. odpadá veřejná nabídka akcií. Postupné zakládání znamená, že zakladatelé nejsou ochotni, nebo schopni, splatit celý kapitál společnosti a obstarávají jej od širší veřejnosti na základě veřejné nabídky akcií. Bez ohledu zda se společnost zakládá jednorázově či postupně, vždy se vyhotovují dva základní dokumenty, a to zakladatelská smlouva resp. listina a stanovy. K tomu přistupuje i třetí dokument, a to je rozhodnutí ustavující valné hromady, resp. rozhodnutí zakladatelů. Zakladatelská smlouva upravuje především vzájemné poměry mezi zakladateli. Obvyklé má pouze dočasný charakter. Je to zvláštní typ společenské smlouvy, jejíž účelem je především založení společnosti. Obsah smlouvy se liší podle toho zda jde o jednorázové či postupné založení. Při jednorázovém založení stačí charakterizovat společnost v základních rysech, a to firmou, sídlem, předmětem podnikání, výši základního kapitálu, počtem akcií a jejich jmenovitou hodnotu apod. Při postupném zakládání smlouva musí obsahovat i další náležitosti, tj. postup a podmínky pro upisování akcií a navíc nezbytnou podmínkou založení je i prospekt, resp. užší prospekt cenného papíru, který musí být schválen Komisy pro cenné papíry. Nedílnou součástí smlouvy jsou stanovy. Upravují poměry společnosti a její společníků během trvání společnosti a ve skutečnosti plní funkci společenské smlouvy. Stanovy jsou základním dokumentem který společnost individualizuje a upravuje její vnitřní poměry. Schválení stanov je jednou z podmínek platného založení společnosti. Posledním stádiem sukcesivního zakládání a.s. je konání ustavující valné hromady. Tady dochází k vlastnímu založení společnosti. Ustavující valná hromada je specifickým orgánem společnosti a podmínkou jejího konání je, že byly úspěšně upsány akcie společnosti a bylo splaceno minimálně 30% jejich jmenovité hodnoty případně i emisní ážio. Úkolem této valné hromady je schválení stanov, volba prvních orgánů společnosti a rozhodnutí o založení společnosti. O konání ustavující valné hromady se pořizuje notářský zápis a

tím je proces zakládání a.s. dovršen. V případě simultánního založení, ustavující valnou hromadu nahrazuje rozhodnutí zakladatelů.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, je dána možnost zakládat i jiné formy společnosti, kromě výše uvedených. Konkrétně se jedná o evropské hospodářské zájmové sdružení a evropskou akciovou společnost. Jsou to tzv. nadnárodní formy společnosti. Úprava vytváření, fungování a zániku těchto forem společností je upravena především komunitárním právem (nařízení Rady č. 2137/85 o vytvoření evropského hospodářského zájmového sdružení, a nařízení Rady č. 2157/2001 o statutu evropské společnosti). Právní úprava na komunitární úrovni je rámcová a vesměs dispozitivní. Konkrétní, bližší úprava je ponechána na členských státech..

EHZS svou právní povahou nejvíce se podobá v.o.s., ale vykazuje i některé znaky s.r.o. Úprava zakládání EHZS je vychází z principu smluvní volnosti. Zakládá se smlouvou, která musí obsahovat některé povinné náležitosti, jako je název sdružení, jeho sídlo, předmět činnosti a označení společníků. Smlouva musí mít písemnou formu, protože má být založena v příslušné evidenci. Členy EHZS mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby s tím, že musí mít určitý vztah k Evropské unii. Bud' jsou to právnické osoby zřízené podle práva členského státu EU a mají sídlo či hlavní správu na území EU, anebo se jedná o fyzické osoby které v EU vykonávají hospodářskou činnost. EHZS vzniká zápisem do příslušné evidence, kterou určí stát ve kterém má sídlo. V České republice je to obchodní rejstřík. EHZS může, ale nemusí být právnickou osobou. Záleží na vnitrostátní úpravě konkrétního státu. V podmínkách českého práva bude ovšem vždy právnickou osobou.

Druhou nadnárodní formou společnosti je evropská společnost. V případě jejího založení nepřipouští se aby byla vznikla jako zcela nový podnikatelský subjekt. Její založení je možné v rámci tzv. podnikových reorganizací již existujících forem obchodních společností a navíc pouze takových, které mají nadnárodní prvek. Jde o institut který české právo označuje jako přeměna společnosti.

5. Předběžná společnost

Založení společnosti se završuje uzavřením společenské smlouvy. O společnosti která již byla založena, ale dosud ještě nevznikla, je možné mluvit jako o předběžné společnosti. Založená společnost představuje sdružení sui generis sociální povahy, tj. existuje jako nasciturus. S ohledem, že v českém právu se uplatňuje normativní systém vztváření právnických osob, je mezi založením a vznikem společnosti určitá časová prodleva. I když společnost byla založena, prozatím neexistuje jako právní subjekt. V tomto časovém období, které může být poměrně dlouhé, je zapotřebí provést řadu úkonů, zejm. těch, které souvisejí se vznikem společnosti. Je zřejmé, že zakladatelé se budou snažit provést veškeré úkony nezbytné k tomu, aby společnost hned po svém vzniku mohla zahájit svou činnost. Mnohokrát zakladatelé se chovají tak, jakoby společnost již existovala. Obchodní zákoník v rámci úpravy „předběžné společnosti“ nerozlišuje zda společnost již byla založena.¹⁹ Za společnost, která ještě nevznikla, může jednat jakákoliv osoba, a to v jakékoliv věci. Je to podstatná změna oproti dřívější úpravě, kdy za založenou, ale dosud nevzniklou společnost mohli jednat pouze její zakladatelé a jednání se mohlo týkat pouze věci související se vznikem. Jednatelské oprávnění vzniká přímo ze zákona a je lhotejno, zda ten kdo jedná má souhlas ostatních zakladatelů. Jednající osoba je z tohoto jednání zavázána sama. Aby toto jednání zavazovalo společnost, musí být schváleno společností, a to ve lhůtě tří měsíců od jejího vzniku. Když společnost toto jednání schválí uplatní se fikce, že je zavázána od samého počátku. Účelem této úpravy je především ochrana třetích osob, aby tyto osoby neutrpěly újmu. Nejde o to, že by neexistujícímu subjektu byla přiznána jakási částečná právní subjektivita. ✓

¹⁹ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspí, 2004, str.131

6. Vznik obchodní společnosti

Nezbytnou podmínkou vzniku společnosti, je podání návrhu na zápis do obchodního rejstříku. Tento návrh musí být podán do devadesáti dnů od založení společnosti, resp. ode dne doručení podnikatelského oprávnění, pokud ho společnost ke své činnosti potřebuje. Marné uplynutí této lhůty má ten důsledek, že více nelze podat návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku. Dochází k zániku získaných podnikatelských oprávnění. Pokud by tento návrh i přesto byl podán, rejstříkový soud by ho měl zamítnout. Platná česká právní úprava vzniku společnosti vychází z občanského zákoníku, který stanoví, že právnické osoby vznikají zápisem do příslušného rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak (§19 odst.2). Obchodní zákoník to nestanoví, ale potvrzuje toto pravidlo. Návrh na zápis podává oprávněná osoba. Oprávněnou osobou v tomto případě je společnost, ale s ohledem, že v této době ještě neexistuje resp. existuje jako závazkový vztah, tento návrh podávají osoby oprávněné k tomu zákonem. V případě v.o.s. a k.s. jsou to všichni jejich společníci, u s.r.o. jsou to všichni jednatele, a u a.s. je to představenstvo. Vzniká otázka, zda návrh musí podat oprávněné osoby společně, anebo stačí když ho podá pouze jedna z nich. Z dikce zákona vyplývá, že jej musí podat všichni dohromady. Návrh podepisují všichni společníci (u v.o.s. a k.s.), všichni jednatele (u s.r.o.), všichni členové představenstva (u a.s.). Pokud by jej podala pouze jedna z oprávněných osob, vedlo by to k zamítnutí návrhu. Ovšem není vyloučeno aby se oprávněné osoby nechaly zastupovat zmocněncem, kterému udělí plnou moc. Není jednota názoru na to, zda společníci nově vznikající společnosti jednájí vlastním jménem na základě oprávnění vyplývajícího ze zákona, anebo jako zákonní zmocněnci této společnosti. K řízení o povolení zápisu společnosti do obchodního rejstříku, je příslušný tzv. rejstříkový soud. Je to krajský soud v jehož obvodu působnosti má společnost sídlo. Účastníkem řízení je společnost, které se zápis týká. Jedná se o řízení nesproné. Náležitosti návrhu jsou jednak obecné, stanovené občanským

soudním řádem ²⁰(§ 42 odst.4), jednak zvláštní stanovené obchodním zákoníkem (§31 odst.2). U v.o.s. a k.s. povinou součástí návrhu je společenská smlouva. U s.r.o. k návrhu se kromě společenské smlouvy resp. zakladatelské listiny přikládá i doklad o tom, že společníci splatili povinou část svých vkladů, resp. i emisní ážio (obvykle se jedná o potvrzení banky která tyto vklady spravuje) a posudek znalce o ocenění nepeněžitých vkladů. V případě a.s. k návrhu je nutné přiložit mj. zakladatelskou smlouvu, resp. listinu, doklady osvědčující konání ustavující valné hromady, prospekt cenného papíru a posudek znalce o ocenění nepeněžitých vkladů. Při rejstříkovém řízení soud zkoumá, zda byly splněny veškeré podmínky založení, tj zda společnost byla založená v souladu s právem. Pokud je tomu tak, rozhodne usnesením, kterým povolí zápis společnosti do obchodního rejstříku. V opačném případě návrh by měl být zamítnout, především když nebyly splněny podmínky platného založení. Pokud se ale jedná o procesní vadu řízení, např neúplnost návrhu, soud by měl stranám dát možnost k opravě těchto chyb. Společnost vzniká zápisem do obchodního rejstříku. Tento zápis se provede ke dni určenému v návrhu na zápis. Pokud společníci nenavrhnou den zápisu, nebo usnesení o povolení zápisu, nabude právní moci později, zápis se provede ke dni právní moci tohoto usnesení. V rámci rejstříkového řízení nelze úplně vyloučit pochybení soudu. I přesto, že nebyly dodrženy veškeré podmínky založení, pokud soud zápis povolí, platí, že společnost platně vznikla, tj. uplaní se fikce platného založení a už není možné prohlásit neplatnost zakladatelských úkonů. Nápravy je možné, za splnění stanovených podmínek, dosáhnout prohlášením neplatnosti společnosti.

7. Právní důsledky vzniku.

Poté co společnost byla zapsána do obchodního rejstříku začíná existovat jako právní osoba, která se oddělila od osob, které ji založili. Nejzávažnější důsledek zápisu do rejstříku je, že vzniká nový právní

²⁰ zák. č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisu

subjekt, se všemi důsledky s tím spojenými. Obchodní společnost, podle českého práva, řadíme do vyšší kategorie, tj mezi právnické osoby. Úpravu společnosti nelze úplně oddělit od úpravy právnických osob. Právnická osoba je poměrně novým insitutem, vznikl „pod tlakem společenské nutnosti z důvodů narůstajícího zájmu lidí sdružovat se za účelem uspokojování společenských potřeb, tyto snahy byly navíc umocněny narůstající potřebou využívat právnické osoby pro podnikatelské aktivity.“²¹ Právnické osoby existují vedle osob fyzických.

V průběhu vývoje se vytvořilo mnoho teorií právnických osob. mezi nejdůležitější řadíme teorii fikce a teorie reality. Teorie fikce, právnickou osobu chápe jako umělý výtvar, který reálně neexistuje, na rozdíl od přirozené, fyzické osoby. Je vytvořen zákonodárcem. Na druhou stranu teorie reality považuje právnickou osobu za reálně existující, nezávislé na vůli zákonodárce. České právo právnickou osobu nedefinuje, pouze stanoví které subjekty je nutné považovat za právnické osoby (§ 18 občanského zákoníku), a „zřetelně se tak přiklonil k teorii fikce.“²² Lze souhlasit s názorem, že „v právní subjektivitě fyzických a právnických osob není rozdíl v tom, že lidé existují skutečně, zatímco právnické osoby svoji tělesnou existenci nemají. Je tu naopak podstatná shoda v tom, že celé právo se všemi svými konstrukcemi je umělý myšlenkový útvar. Důsledkem toho do sféry fikce spadají také veškeré jeho instituty, subjekty práva a právní subjektivitu z toho nevyjímajíc. Z toho důvodu je vlastnost právního subjektu vždy výsledkem právněpolitické ideje, bez zřetele k tomu, má-li jí být nadán člověk z masa a kosti anebo určitá organizace.“²³ Společnosti se řadí mezi korporace, tj sdružení fyzických nebo právnických osob, i když je to poněkud sporné u jednočlenných společností, kde vlastně o žádné

²¹ Knappová M.– Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek I. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, str.173

²² Knappová M.– Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek I. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, str.174

²³ Eiš K. : Akciová společnost. 1.vydání. Praha : Linde,2000, str. 20,21

sdružení nejde. Na druhou stranu tyto společnosti se vyznačují majetkovou samostatností. Přitom majetek společnosti je přísně oddělen od majetku jejích společníků a společníci neručí za závazky společnosti. Což nelze říct o osobních společnostech, zejm. u v.o.s. Tady sice se jedná o sdružení minimálně dvou osob, ale není dána majetková samostatnost, tj za závazky společnosti ručí její společníci celým svým majetkem (s výjimkou komanditistu). Podle českého práva právnické osoby a v rámci toho i obchodní společnosti, jsou nadány právní subjektivitou, tj způsobilostí k právům a povinnostem. Z právní subjektivity je odvozená i jejich způsobilost k právním úkonům. Jak právní subjektivitu, tak i způsobilost k právním úkonům společnost nabývá svým vznikem. V současné době tato subjektivita není speciální, jak tomu bylo podle předchozí úpravy. Omezená může být pouze zákonem. De facto, ale společnost k určitým úkonům způsobilá není, což vyplývá to z její povahy. Rovněž tak deliktní způsobilost je omezená. Společnost může být subjektem odpovědnosti, zejm. odpovědnosti za škodu, ale v žádném případě nemůže spáchat trestný čin.

Nejdůležitějším důsledkem vzniku společnosti je tak nabytí právní subjektivity, vznik nové osoby, která se odděluje od společníků, i když i nadále jejich vůle je pro fungování společnosti určující. Od toho se odvozují i další účinky vzniku, především společnost vystupuje vlastním jménem v právních vztazích a je způsobilá vlastními právními úkony nabývat práv a zavazovat se.

7. Vznik společnosti při přeměně

Kromě výše popsaného způsobu založení společnosti, který vede ke vzniku hospodářsky nového subjektu ,který vzniká tzv. na „zelené louce“, společnost může být založena s využitím určitého základu, který již existuje. Jedná se o zakládání společnosti v rámci tzv. podnikových reorganizací nebo kombinací. Obchodní zákoník mluví o přeměnách obchodních společností. Konkrétně se jedná o fúzi formou splnutí a rozdělení se založením nových společností. Tento způsob založení se

vyznačuje tím, že pro něj platí určité zvláštnosti oproti obecné úpravě. Je pro něj charakteristické, že společnost, nebo více společností vznikají za současného zániku jiné společnosti, resp více společností. Tato nově vzniklá společnost vstupuje do právního postavení zanikající společnosti. Práva a povinnosti této zanikající společnosti nekončí, ale přecházejí na nástupnickou společnost. Když nově zakládanou společností je a.s., proces vzniku je značně zjednodušený. Funkci zakladatelské smlouvy, resp. listiny plní smlouva o fúzi či rozdělení, resp. projekt rozdělení. Hlavním úkolem těchto dokumentu je určení jmění, práv a závazků, které přecházejí na nástupnickou společnost. Ustavující valnou hromadu nahrazuje valná hromada, která rozhoduje o přeměně. Rovněž i tady společnost vzniká zápisem do obchodního rejstříku. Rejstříkový soud rozhoduje jediným usnesením, jak o zániku, tak i vzniku všech společností účastnících se fúze, resp. rozdělení. Zápis je možné provést pouze k témuž dni. Den, kterým nová společnost začíná svou existenci je zároveň i prvním dnem, kdy stará společnost již neexistuje. Pokud by tomu tak nebylo, mohla by nastat situace, že by vedle sebe existovaly jak starý tak i nový subjekt.

Využití nějakého již existujícího korporálního základu je jediným způsobem, jak je možné založit evropskou společnost. Tento „korporální základ“, tj. již existující společnost musí mít nějaký nadnárodní prvek, což znamená, že je založená podle práva členského státu EU, nebo má sídlo, či hlavní správu v některém členském státě. Evropskou společnost lze založit fúzí dvou či více evropských nebo akciových společností, jako holdingovou společnost nad dvěma či více evropskými společnostmi, nebo akciovými společnostmi či společností s ručením omezeným, anebo jako dceřinou společností těchto společností, anebo přeměnou akciové společnosti.²⁴

²⁴ Dědič J.– Čech P. : Obchodní právo po vstupu ČR do EU, aneb co se všechno změnilo po 1.5.2004. 1.vydání. Praha : Bova Polygon, 2004, str. 150 a nasl.

Kapitola III.

Změna obchodní společnosti

1. Pojem změny

Stejně jako je to v běžném životě lidí, tj. fyzických osob, je to podobné i u obchodních společností. Během existence společnosti mohou nastát různé situace, kdy se objeví potřeba změny. Důvody změny mohou být nejrůznější povahy, a to obchodní, ekonomické, právní a podobně. Každé právní odvětví upravuje změny, ke kterým dochází v průběhu trvání určitých vztahů. Podle teorie práva²⁵ ke změnám může dojít buď ex lege, tedy přímo ze zákona, aniž by se vyžadovalo splnění jakékoliv další podmínky, anebo právní norma může určovat další podmínky, které musí být splněny, aby nastaly chtěné následky a označuje je jako právní skutečnosti. Změny obchodních společností, o kterých bude projednáno níže, řadíme do druhé skupiny. Jedná se o změny, které nastávají na základě právních skutečností. Aby změna způsobila zamýšlené účinky, je třeba provést řadu právních úkonů a nestačí k tomu působnost právní normy jako takové. Občanské a obchodní právo upravuje změny v závazkových vztazích,²⁶ jedná se o změny, které se týkají osoby jakožto subjektu právního vztahu, anebo změny v jeho obsahu. Ovšem v případě změn obchodních společností se jedná o změny obsahově odlišné. Samozřejmě, že se změnou společnosti dochází i ke změně právních vztahů, ve kterých tento subjekt vystupoval, je tedy subjekt odlišný od toho který tu byl původně, ale je to pouze reflexe změny tohoto subjektu. Změny obchodních společností, tj. vyjádřeno terminologií obchodního zákoníku, přeměny společnosti, se podobají jiné kategorii upravené občanským právem, a to

²⁵ Boguszak J.- Čapek J.- Gerloch A. : Teorie práva. 1.vydání. Praha: Eurolex Bohemia,2001, str.113-125

²⁶ Knappová M.- Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek II.. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, str.112 a násl.

univerzální sukcesí v oblasti dědického práva²⁷. Smrt společnosti, tj. její zánik způsobuje, že na její místo nastupuje jiný subjekt. Práva a povinnosti tohoto zanikajícího subjektu v okamžiku jeho smrti přecházejí na univerzálního nástupce. Právo obchodních společností obsahuje vlastní právní úpravu jeho subjektů. Změny společnosti, v převážně většině případů, znamenají zánik tohoto subjektu a nástup jiného, nového subjektu na jeho místo. Ovšem i tady platí tvrzení teorie práva, že ke změně může dojít až poté co byly splněny všechny právní skutečnosti které právní norma vyžaduje.

Podle jazykového významu, ²⁸ změnu chápeme jako změnu něčoho či něčeho v něco jiného, změnění něčoho jiným téhož druhu, přijetí jiných vlastností, nebo nabytí jiného rázu. V životě společnosti může docházet k nejrůznějším změnám, které se mohou týkat jak obsahu společenské resp. zakladatelské smlouvy, či zakladatelské listiny, osob společníků, základního kapitálu společnosti, změny ve vnitřní organizaci apod. Ovšem nejzávažnější jsou ty změny, které vedou až k zániku společnosti. Pro označení těchto změn obchodní zákoník používá jinou terminologii a hovoří o přeměnách společnosti. Kromě případu, kdy dochází k zrušení a následnému zániku společnosti, je zařazená sem i změna právní formy, při které dochází pouze k vnitřní reorganizaci. Upráva přeměn obchodních společností je poměrně nová, byla provedena novelou obchodního zákoníku, zák. č. 370/2000 Sb. Do 01.01.2001 se změny společnosti označovaly výrazem zrušení společnosti bez likvidace. Novelou obchodního zákoníku nedošlo pouze ke změně terminologie, tj. nahrazení starého nápisu novým, ale byly provedeny i věcné změny. Podle staré úpravy za přeměnu společnosti se považovaly případy, kdy doházelo ke změně právní

²⁷ Knappová M.– Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek III.. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, str.278

²⁸ Československá akademie věd :Příruční slovník jazyka českého. Díl VIII. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955-1957, str. 597

formy společnosti. V současné době pojem přeměna má širší obsah, zahrnuje jednak změnu právní formy společnosti, ale zároveň i případy kdy dochází ke zrušení společnosti bez likvidace.

Přeměna společnosti, s výjimkou změny právní formy, alespoň pro jednu společnost, která se jí zúčastní, znamená zrušení společnosti bez likvidace. Rovněž i obchodní zákoník zařazuje přeměny mezi důvody zrušení společnosti. V určitých případech, ale zároveň se zánikem společnosti, zahrnuje i vznik nového subjektu, tj. založení a vznik společnosti. Neplatí to ale pro změnu právní formy. Je otázkou, nakolik je správné zařazovat je mezi ostatní způsoby přeměn. Je to institut odlišný od ostatních přeměn. Nesporné je, že i změnou právní formy nastává určitá změna, ale na rozdíl od ostatních neznamena ve svých důsledcích opravdovou změnu subjektu, neboli výměnu osob, na rozdíl od dalších případů přeměn. Není tady právní nástupce v pravem slova smyly. Je tady jen stávající společnost, která změnila své vlastnosti.

2. Právní titul přeměny

Ke změně, přesněji řečeno, k přeměně společnosti, může docházet pouze způsoby uvedenými v zákoně, výčet je taxativní. Konkrétně se jedná o fúzi, převod jmění na společníka a rozdělení. Za přeměnu se považuje i změna právní formy společnosti v jinou právní formu nebo družstvo. Tento způsob přeměny se odlišuje od předchozích, u kterých dochází k zániku společnosti a přechodu jejího jmění na právního nástupce. V tomto případě existující společnost nezaniká, ale pouze dochází ke změně jejich vnitřních poměrů.

Každý způsob přeměny musí mít svůj právní titul, tj. právní skutečnost na základě které se uskutečňuje. Podle dřívější úpravy to byl „projekt“. V současné době, terminologie není jednotná pro všechny způsoby přeměn. V případě fúze právním titulem je smlouva o fúzi, při rozdělení, je to smlouva o rozdělení, resp. projekt rozdělení. Právním titulem pro převod jmění na společníka je smlouva o převzetí jmění a v případě změny právní formy je to rozhodnutí o změně právní formy. Tyto

právní skutečnosti, resp. právní úkony kterými dochází k přeměně společnosti můžeme označit jako jakási „pořízení pro případ smrti“²⁹. Je to vlastně „závěť obchodní společnosti“, její poslední vůle, kterou na základě svobodné úvahy určuje kdo bude jejím dědicem a jak bude naloženo s jejím majetkem po její smrti. Tato „pořízení pro případ smrti“ musí splňovat náležitosti stanovené zákonem. Kromě identifikace zúčastněných společností, je nutné vyřešit majetkové vztahy. Jde o důležité dokumenty, protože jsou, kromě jiného, součástí návrhu na zápis přeměny do obchodního rejstříku. Vypracování tohoto dokumentu a jeho následné schválení zanikající společnosti ovšem není jedinou podmínkou úspěšné přeměny, k tomu musí přistoupit i další právní úkony předvídané zákonem. Jedná se o přezkoumání těchto dokumentů příslušnými orgány společnosti a znalcem, plnění informačních povinností, které se projevují ve zveřejnění těchto dokumentů ve sbírce listin u obchodního rejstříku s dostatečným předstihem. Vesměs se vlastně jedná o požadavky, které mají zajistit dostatečnou ochranu jak společníků zanikající společnosti, tak i osob stojící vně společnosti, tj. jejích věřitelů. Podobně, jako je to při zakládání společnosti, nejjednodušší postup při přeměně platí pro osobní společnosti, zatímco na přeměnu kapitálových společností jsou kladeny větší nároky.

3. Fúze

Obchodní zákoník nedefinuje fúzi, pouze stanoví jakými způsoby ji lze uskutečnit. Podstata fúze spočívá v tom, že dochází ke zrušení společnosti, ale likvidace se neprovádí z toho důvodu, že tato zrušená společnost má právního nástupce a veškeré její jmění přechází na tuto nástupnickou společnost. Fúze se může uskutečnit formou sloučení nebo splynutí. Rozdíl mezi sloučením a splynutím spočívá v postavení nástupnické společnosti. Při fúzi sloučením nástupnickou společností je již existující společnost, dochází ke spojení podniků zanikající společnosti, nebo více

²⁹ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str.233

společností, které se zrušují bez provedení likvidace a jejich jmění včetně veškerých práv a závazků přechází na již existující společnost. V případě druhé formy, fúze splynutím, platí všechno stejně, jako u sloučení s tím rozdílem, že nástupnickou společností je nově zakládána společnost, která vzniká ve stejném okamžiku, kdy dochází k zániku jejího právního předchůdce. Obdobného účinku jako fúze lze dosáhnout i tím že bude uzavřena řada kupních smluv, dojde k postoupení pohledávek, převzetí dluhu a budou provedené další operace. Šlo by ale o velmi složitý proces, který fúze zjednodušuje.

Aby fúze byla úspěšně uskutečněna je zapotřebí splnit řadu zákonných podmínek. Nezbytným předpokladem fúze je uzavření smlouvy o fúzi. Stranami tohoto právního úkonu jsou zúčastněné společnosti³⁰. Smlouva musí obsahovat identifikaci těchto společností a jejím hlavním cílem je vymezení jak bude naloženo s majetkem, právy a povinnostmi zanikající společnosti, určit postavení jejich společníků v nástupnické společnosti. V případě fúze splynutím, smlouva musí obsahovat i projev vůle založit novou společnost. Určitá zvláštnost platí když při splynutí nástupnickou společností je a.s. Zatímco u ostatních forem společností k založení této nástupnické společnosti se vyžaduje „klasický postup“ tj. uzavření společenské smlouvy, u a.s. smlouva o fúzi plní zároveň i funkci zakladatelské smlouvy. Zanikající společnost, event. společností mají postavení zakladatelů. Samotný návrh smlouvy o fúzi podléhá různým kontrolním mechanismům. Jedná se o publikační povinnost, tj. návrh smlouvy musí být uložen do sbírky listin v obchodním rejstříku, který je každému přístupný a každý má právo do něj nahlížet. Zúčastněné společnosti musí umožnit jejich společníkům s dostatečným předstihem seznámit se se všemi relevantními dokumenty.³¹ K posouzení fúze slouží i vypracování zpráv, které mají za účel vysvětlit a dopodrobna zdůvodnit fúzi, její postup, účelnost včetně důsledků, a to jak z aspektu právního tak i

³⁰ § 69 odst. 5 obchodního zákoníku

³¹ § 220d obchodního zákoníku

ekonomického. Konkrétně se jedná o zprávu o fúzi, zprávu o přezkoumání fúze a zprávu znalce o fúzi. Tyto kontrolní mechanismy se ale neuplatňují bezpodmínečně. Např. zpráva o fúzi se nevyžaduje pokud jsou všichni společníci oprávnění k obchodnímu vedení, u společnosti které nemají dozorčí radu, znalecká zpráva u s.r.o. se vyhotovuje pouze na žádost společníka zúčastněné společnosti. Smlouva o fúzi, ať už se jedná o sloučení či splynutí, musí být schválena všemi společníky zúčastněných společností, v případě osobních společností, anebo jejích valnými hromadami, u kapitálových společností. Smlouva musí mít formu notářského zápisu. Je nutné zdůraznit, že některé fúze mají povahu spojování soutěžitelů podle zákona o ochraně hospodářské soutěže a uskutečněním této přeměny by mohlo dojít k narušení hospodářské soutěže. V těchto případech k uskutečnění fúze je zapotřebí povolení Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže a smlouva o fúzi nemůže nabýt účinnosti dříve než takové povolení bude uděleno. Povolení státního orgánu k fúzi je třeba i v dalších případech, např. u bank, investičních společností apod. Jednou z podmínek splynutí nebo sloučení společností je stejná právní forma. Ovšem zákon z tohoto pravidla stanoví výjimky. Je možné spojení v.o.s. a k.s., a to do nástupnické v.o.s. (všichni společníci k.s. se musí stát neomezeně ručícími společníky) nebo k.s. (společníci v.o.s. se stanou komplementáři k.s.). Stejně je umožněno spojení s.r.o. a a.s. do nástupnické s.r.o. (akcionářům musí být akcie vyměněny za obchodní podíly) nebo a.s. (obchodní podíly musí být vyměněny za akcie).

Proces uzavírání, prověřování a schvalování smlouvy o fúzi je relativně složitý. Jakmile jsou splněny všechny zákonné požadavky, je třeba podat návrh na zápis fúze do obchodního rejstříku. Rozlišuje se ekonomický a právní účinek fúze. Právní účinek nastává zápisem fúze do obchodního rejstříku a ekonomický od tzv. rozhodného dne. Je to den, který určí společníci a od kterého se jednání zánikající společnosti považuje za jednání nástupnické společnosti. Po zápisu fúze do obchodního rejstříku, podobně jako je to u vzniku společnosti, nastupuje fikce, že byla uskutečněná v souladu s právem, a nelze se domáhat neplatnosti právního úkonu, kterým byla uskutečněna.

4.Převod jmění na společníka

Jedná se o formu přeměny společnosti, která se velmi podobá fúzi sloučením. I tady dochází ke zrušení společnosti a následnému zániku. Likvidace společnosti se neprovádí, protože jmění zanikající společnosti, včetně práv a závazků přechází na společníka této společnosti. Odlišné od fúze je to, že v tomto případě nedochází k výměně podílů zanikající společnosti za podíly v nástupnické a dosavadní společníci se nestávají společníky právního nástupce. Jméno zanikající společnosti se nespojuje s majetkem jiného subjektu, ale přechází na společníka. Podmínkou, aby převod byl uskutečněn je, že tento přejímající společník je zapsán do obchodního rejstříku tj., že se jedná o podnikatele. Pokud tato podmínka není splněná, společník, který je fyzickou osobou je povinen se zapsat do obchodního rejstříku, jinak nemůže dojít k úspěšnému převodu. Podobně jako u fúze, i převod jmění spočívá na dobrovolném základě. Společníka, který má možnost se stát právním nástupcem společnosti, nelze v žádném případě nutit, aby se jim skutečně stál. Je na jeho volné úvaze, zda se rozhodne pokračovat v podnikání společnosti, anebo bude souhlasit s jejím zánikem.

U v.o.s. tato přeměna je možná když společnost má pouze dva společníky a u jednoho nastane důvod, který vede ke zrušení společnosti. Zrušení společnosti a její následná likvidace se v určitých případech může jevit jako značně nevýhodné řešení, zejm. když se jedná o fungující společnost. Je sporné, zda v tomto případě, se uzavírá smlouva o převzetí. Ze znění zákona lze dovozovat, že nikoliv a převzeti se uskutečňuje na základě jednostranného rozhodnutí přejímajícího společníka.³² U k.s. je převod jmění možný v případě, že zanikne účast všech komanditistu a jmění převezme komplementář. U kapitálových společnosti, přejímající společník

³² Eliáš K. : Obchodní zákoník. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha : Linde, 2004, str.271

musí mít určitý podíl na základním kapitálu,³³ jedná se vlastně o většinového společníka. Právním titulem pro převod jmění je smlouva o převzetí jmění, kterou uzavírají přejímající společník a zanikající společnost. Zatímco u osobních společností převzetí jmění představuje vlastně určitou záchranu, společnost sice zaniká ale v její činnosti pokračuje právní nástupce, který nezahajuje své podnikání na „zelené louce“. V případě kapitálových společností převzetí jmění může být i způsobem, jak vytlačit menšinové společníky.

5. Rozdělení obchodní společnosti

Podobně jako je to u ostatních způsobů přeměn společnosti, ani v případě rozdělení obchodní zákoník neobsahuje definici tohoto pojmu, ale pouze stanoví jeho formy, což je sloučení anebo rozdělení se založením nových společností. Podstatou rozdělení je, že dochází k zániku rozdělované společnosti, kterému předchází její zrušení bez likvidace a jmění takto zaniklé společnosti přechází na právního nástupce. Ovšem právním nástupcem nemůže být pouze jedna společnost, musí to být alespoň dvě společnosti. Může jich být i více, jejich počet není nijak omezen. Právním nástupcem může být již existující společnost, pak se jedná o sloučení, anebo se může jednat o nově zakládanou společnost. Na rozdíl od fúze, která se může uskutečnit pouze na základě dobrovolného rozhodnutí společníků, rozdělení může být i nařízeno. Jedná se o případy, kdy je zapotřebí chránit hospodářskou soutěž a podnikatelů, tj. obchodní společnost nabude takových rozměrů, že se může chovat nezávisle na ostatních účastnících relevantního trhu a získá možnost negativně ovlivňovat hospodářskou soutěž. V takovém případě rozdělení nařizuje Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, nezávisle na vůli společníků.

Právním titulem pro rozdělení je právní úkon, který v případě rozdělení kapitálové společnosti se vznikem nových společností, zákon

³³ § 153 odst.2 a § 220p odst. 1 obchodního zákoníku

označuje jako projekt rozdělení a v ostatních případech se jedná o smlouvu o rozdělení. Existují názory³⁴, podle kterých v případech kdy nástupcem jsou nově zakládané společnosti, nemůže být uzavírána smlouva o rozdělení, protože této operace se zúčastní pouze jedna osoba. Zákonodárce není tak důsledný, protože u osobních společností tento dokument označuje jako smlouvu. Na druhou stranu i v případě fúze splynutím, se jí účastní pouze jedna společnost a též se jedná o smlouvu. Hlavním účelem projektu, resp. smlouvy o rozdělení je vypořádat se se všemi aktivy a pasivy zanikající společnosti a určení v jakém poměru přejdou na nastupnické společnosti. V případě vzniku nových společností, tento projekt či smlouva neplní funkci zakladatelského dokumentu, ale společenskou resp. zakladatelskou smlouvu je třeba vypracovat rovněž. Výjimka platí pro případ kdy nově vznikající společnosti je a.s. Rozdělení probíhá podle přesně vymezených podmínek. Jednou z těchto podmínek je stejná právní forma zanikající a nástupnické společnosti. Z tohoto pravidla jsou přípustné výjimky, ale nástupcem, v případě rozdělení v.o.s. a k.s. může být pouze osobní společnost a v případě s.r.o., anebo a.s. je to vždy kapitálová společnost. Samotný proces vedoucí k rozdělení se velmi podobá procesu fúze. I tady se uplatňují kontrolní mechanismy, tj. vypracovává se zpráva o rozdělení, zpráva o přezkoumání rozdělení a znalecká zpráva o rozdělení. Je stanovena informační povinnost, tj. návrh smlouvy resp. projektu musí být uložen do sbírky listin obchodního rejstříku. Každý, koho se rozdělení může dotknout, má právo na informace o rozdělení. Smlouva resp. projekt musí být schválen všemi společníky, resp. valnými hromadami zúčastněných společností. Celá úprava rozdělení podobně jako je tomu u ostatních způsobů přeměn, sleduje především ochranu společníku a ochranu třetích osob.

³⁴ Eiš K. : Akciová společnost. 1.vydání. Praha : Linde,2000, str. 419,

Štenglová I.– Plíva S.– Tomsa M. : Obchodní zákoník komentář. 6. vydání. Praha : C.H.Beck, 2001, str. 942

6. Změna právní formy

Pro změnu právní formy společnosti je charakteristické, že zůstává zachována právní kontinuita společnosti, čímž se odlišuje od ostatních způsobu přeměn. Není to přeměna v pravém slova smyslu. Je to transformace, při které nedochází k zániku stávající společnosti. Společnost i nadále trvá, mění se pouze její organizační uspořádání. Do účinnosti novely obchodního zákoníku č. 370/2000 sb., tato změna byla označována jako přeměna společnosti. Nejednalo se jenom o jiný výraz, ale i obsah byl jiný. Společnost, která hodlala změnit právní formu zanikala a namísto ní vznikala nová společnost, s jinou právní formou. Nová právní úprava značně zjednodušila postup změny. Na existenci společnosti se nic nemění, nedochází k převodu jmění na jiný subjekt, který by vstupoval do jejího právního postavení. Mění se pouze její organizační uspořádání, zejm. orgány společnosti a jejich vzájemné vztahy, postavení společníků. Společnost může změnit svou formu na jakoukoliv jinou formu obchodní společnosti nebo družstvo. Na jinou právnickou osobu, např. na nadaci to není možné. Zvláštní zákon může tuto možnost omezit.³⁵ Jedna se vesměs o společnosti, které mohou mít pouze určitou právní formu. Změna se uskutečňuje na základě rozhodnutí orgánu společnosti tj. valné hromady u kapitálových společností a u osobních, dohodou všech společníků. Pokud některý ze společníků se změnou právní formy nesouhlasí, nelze ho nutit, aby v této společnosti setrval a má právo na majetkové vypořádání.

³⁵ poznámka 8) a 9)

Kapitola IV.

Zrušení obchodní společnosti

1. Pojem zrušení společnosti

Z jazykového významu vyplývá, že zrušením se rozumí³⁶: zničit, nebo porušit něco, pokazit soulad s něčím, nebo odstranit něco. Zrušení je právní skutečnost, která vede k ukončení existence obchodní společnosti. Zrušením společnost mění účel své existence³⁷, její orgány přestávají plnit účel pro který byla založena a nadále činí ukony které směřují k ukončení existence společnosti a tím je vlastně i limitovaná jejich působnost. Zrušením, společnost ale neztrácí postavení právnické osoby. Tato zrušená společnost i nadále existuje, má právní subjektivitu, je podnikatelem ale její činnost je značně omezená. Zrušením, společnost přechází do poslední fáze svého života, ve které se především uskutečňují kroky, které vedou k zániku společnosti jako právního subjektu. V této fázi především jde o majetkové vypořádání vztáhu společnosti. Stejně jako je tomu u vytváření společnosti, i proces, který vede k zániku má dvě etapy, přitom nezbytnou podmínkou zániku je zrušení společnosti. „Společnost lze zrušit kdykoliv poté co byla založená, nemusí se jednat o společnost zapsanou do obchodního rejstříku.“³⁸ Při zrušení založené společnosti, která dosud ještě nevznikla, se nejedná o zrušení společnosti v pravém slova smyslu. V tomto stádiu tzv. předběžná společnost existuje jako smluvní vztah mezi společníky, nikoliv jako subjekt práva. Spíše než o zrušení společnosti je možné mluvit o zániku závazku, aniž by došlo k jeho splnění. Může se jednat o zánik závazku dohodou zakladatelů, že si nepřejí vznik společnosti, odstoupením od smlouvy, nebo smrti zakladatele. Pokud již byl podán návrh na zápis

³⁶ Československá akademie věd : Příruční slovník jazyka českého. Díl VIII. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955-1957, str. 825

³⁷ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str. 154

³⁸ Eliáš K : zrušení obchodní společnosti, Právník, 1994, č.4, str. 298

společnosti do obchodního rejstříku, je nutné ho vzít zpět a vyvolat zastavení řízení. Zrušení společnosti se týká již vzniklé společnosti takové, která byla zapsaná do obchodního rejstříku a existuje jako subjekt práva. Stěží si lze představit úkon, který by vedl ke zrušení subjektu, který ještě neexistuje.

2. Formy a způsoby zrušení společnosti

Obchodní zákoník rozeznává dvě formy zrušení, jedná se o zrušení s likvidací, anebo bez likvidace. Při zrušení bez likvidace ve většině případů se jedná o přeměny společnosti, kdy sice dochází k zrušení a následnému zániku společnosti, ale ona má svého právního nástupce a její jmění přechází na tento nástupnický subjekt. Tato nástupnická společnost vstupuje do právního postavení zánikle společnosti a pokračuje v její činnosti. Pokud tímto způsobem dochází ke vzniku nové společnosti tato společnost není zakládána jako právně a ekonomicky nová osoba, ale s využitím nějakého majetkového základu. Je ale třeba zdůraznit, že toto není jediný případ zrušení bez likvidace. Likvidace se také neprovádí v případě konkursního řízení, a to když bylo splněno rozvrhové usnesení anebo zamítnutím návrhu na prohlášení konkursu či zrušením konkursu, z důvodu nedostatku majetku. Zrušení společnosti může být dobrovolné, ke kterému dochází na základě svobodné vůle společníků, který si přejí ukončit existenci společnosti, anebo může jít o nucené zrušení na základě právního aktu příslušného orgánu, tj. soudu, který při naplnění stanovených důvodů může rozhodnout o zrušení společnosti.

3. Důvody zrušení společnosti

Obchodní zákoník upravuje jednak obecné důvody zrušení a zároveň, v rámci úpravy jednotlivých forem společnosti, zvláštní důvody, které se vztahují pouze ke konkrétní formě.

Obchodní společnost se zrušuje především uplynutím doby na kterou byla založena. Tento důvod přichází v úvahu pouze v případě, že ve

smlouvě je výslovně stanovena doba trvání společnosti. V případě, že tento údaj ve smlouvě chybí není to závadou příslušné smlouvy, ale uplatní se nevyvratitelná domněnka, že společnost byla založená na dobu neurčitou. Při uplynutí stanovené doby trvání se nevyžaduje žádný další právní úkon, ke zrušení dochází ex lege. V současné době se neuplatní domněnka, jako tomu bylo dříve,³⁹ že pokud společnost i nadále pokračuje ve své činnosti, považuje se nadále za založenou na dobu neurčitou. Změna doby trvání je možná. Tuto dobu je možné prodloužit, popřípadě změnit na dobu neurčitou, ale pouze ve lhůtě trvání společnosti, tj. do konce posledního dne v němž stanovená doba uplyne. Pokud tato doba uplyne marně, společnost automaticky vstupuje do likvidace a statutárnímu orgánu vzniká povinnost jmenovat likvidátora a podat návrh na zápis likvidace do obchodního rejstříku. Dalším důvodem zrušení je naplnění účelu pro který byla společnost založená. Obchodní společnosti se zakládají k dosažení účelu spíše výjimečně. V tomto případě musí být ve společenské smlouvě, resp. stanovách přesně vymezeno kdy se tento účel považuje za splněný. V podstatě jde o zvláštní způsob určení doby trvání společnosti.⁴⁰ Dosažením účelu se společnost automaticky zrušuje a vstupuje do likvidace, ale také se zrušuje i v případě, že tento účel byl z jakéhokoliv důvodu zmařen, nebo se stal nemožným.⁴¹ Zrušení společnosti z důvodů uplynutí doby, resp. dosažení účelu jsou v praxi výjimečné. Společnosti se ve většině případů zakládají s domněnkou, že jejich existence bude trvalá tj., že budou nesmrtelné. Spíše jako důvody zrušení se objevují jiné, pro které je nutné trvání společnosti ukončit.

Velmi častým důvodem zrušení společnosti je tzv. disociační nebo disoluční dohoda. Jedna se o dobrovolné zrušení společnosti na základě svobodně projevené vůle jejich společníků, že si nepřejí další existenci společnosti. Společníci mohou určit den kdy se společnost zrušuje, ale

³⁹ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str.169

⁴⁰ Dědič J. : Obchodní zákoník komentář. 2.díl. Praha : Polygon, 2002, str. 545

⁴¹ Eliáš K. : Obchodní společnosti. 1.vydání. Praha : C.H.Beck, 1994, str.170

pokud tak neučiní zrušuje se dnem přijetí rozhodnutí. Toto rozhodnutí přijímá u v.o.s. a k.s. jejich společníci, v případě s.r.o. jsou to buď společníci, nebo stanovy toto právo mohou vyhradit valné hromadě, a u a.s. je to valná hromada. Disociační rozhodnutí vede ke zrušení společnosti s likvidací. Rozhodnutí společníků o zrušení společnosti nemusí nutně vést k zrušení společnosti s likvidací, ale může se jednat o případy právního nástupnictví, konkrétně o fúzi, převod jmění na společníka, nebo rozdělení společnosti. Pro tyto případy je charakteristické, že není zapotřebí provádět likvidaci, protože veškerá aktiva a pasiva takto zrušené společnosti přecházejí na jejího právního nástupce, což může být již existující anebo nově vytvářený subjekt.

V protikladu k dobrovolnému zrušení stojí nucené zrušení společnosti. Jedná se o případy, kdy o zrušení rozhoduje soud a společnost se zrušuje meritorním rozhodnutím soudu, tj. jeho právní mocí. K nucenému zrušení společnosti může dojít pouze z důvodů stanovených v zákoně. Na prvním místě zákon uvádí tzv. spící společnost, jde vlastně o dlouhodobou pasivitu, nečinnost společníku, která se projevuje v tom, že se v uplynulých dvou letech se nekonala valná hromada, nebyly zvoleny orgány společnosti do jednoho roku od zániku jejich funkčního období, anebo společnost déle než dva roky neprovozuje žádnou činnost. Dalším důvodem soudního rozhodnutí může být, že společnost ztratí oprávnění k podnikatelské činnosti. Tato situace může nastat v případě, že podnikatelské oprávnění bylo vydáno na dobu určitou, nebo ho společnost z nějakého důvodu pozbude. Pokud společnost měla více podnikatelských oprávnění, nestačí ztráta jednoho z nich, aby tento důvod zrušení mohl být uplatněn. Je zapotřebí, aby tato podnikatelská oprávnění ztratila všechny.⁴² Dalším důvodem zrušení může být, že společnost ztratí předpoklady, které jsou nezbytné pro její vznik, konkrétně může jít o pokles počtu společníků pod počet stanovený zákonem (tato situace může nastat u v.o.s. a k.s., které po celou dobu trvání musí mít minimálně dva společníky), počet společníků

⁴² Dědič J. : Obchodní zákoník komentář. 2.díl. Praha : Polygon, 2002, str.558

může i překročit stanovenou maximální hranici (přichází to v uvalu pouze o s.r.o., která může mít nejvíce padesát společníků). Předpokladem vzniku společnosti je i určitá výše základního kapitálu a jeho pokles pod zákonnou hranici, znamená zánik předpokladu vyžadovaného pro vznik společnosti. Ke zrušení společnosti mohou vést i rozpory mezi společníky, musí se ovšem jednat o nepřekonatelné rozpory, které ohrožují fungování společnosti. Důvodem soudního zrušení společnosti může být porušování povinností vytvářet rezervní fond, týká se to pouze kapitálových společností tj. s.r.o. a a.s. Další důvod soudního zrušení se týká pouze těch společností u kterých činnost, která je předmětem podnikání mohou vykonávat pouze fyzické osoby, které získaly příslušné podnikatelské oprávnění. Ke zrušení může dojít v případě, že společnost tuto povinnost porušuje. Poslední důvod nuceného zrušení společnosti se týká společnost, které bylo Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže nařízeno rozdělení a společnost tuto povinnost neplní. K řízení je příslušný krajský soud, u něhož je společnost zapsána v obchodním rejstříku. Řízení se zahajuje na návrh. Návrh může podat osoba, která má právní zájem v dané věci, může to být společník, věřitel společnosti, nebo dlužník. Návrh může podat i státní orgán. V případě návrhu státního orgánu, vzniká otázka zda to může být i soud, který v konkrétní věci rozhoduje. S ohledem, že se jedná o řízení návrhové lze dovodit závěr, že soud nemůže toto řízení zahájit ex officio. Timto státním orgánem může být např. živnostenský úřad, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, orgán finanční správy, soud, ale jiný než ten který provádí řízení. Soud je návrhem vázán. Kdyby v průběhu řízení zjistil, že společnost porušuje své povinnosti a je dán důvod pro její zrušení, ale jiný než uvedený v návrhu, musel by takový návrh zamítnout. Na druhou stranu v případě, že je dán kterýkoliv z výše vyjmenovaných důvodu nuceného zrušení, soud nemá povinnost společnost zrušit a návrh může zamítnout. Je na jeho úvaze, aby posoudil nastalou situaci. Před rozhodnutím soud má povinnost poskytnout lhůtu k odstranění závad a nedostatků, které jsou důvodem zrušení, pokud je tato náprava možná. Teprve jestli nedojde k zjednání nápravy, může společnost zrušit. Pokud soud návrhu vyhoví, společnost se zrušuje dnem, kdy rozhodnutí soudu nabude právní moci. Jako zvláštní

způsob zrušení společnosti soudním rozhodnutím, je možné považovat i neplatnost společnosti. Je to sankce, kterou se postihují nejzávažnější porušení zákona při zakládání společnosti. Ve svých důsledcích vlastně znamená zrušení společnosti s likvidací.

Další obecné důvody zrušení společnosti souvisí s konkursním řízením. Prohlášení konkursu není bez dalšího, důvodem k zrušení společnosti. Ke zrušení dochází v případě, že došlo k zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení, anebo z důvodu, že nemá dostatek majetku k úhradě nákladů konkursu, anebo návrh na prohlášení konkursu byl zamítnout pro nedostatek majetku. I v tomto případě se společnost zrušuje v důsledku soudního rozhodnutí, i když soud v něm nevyslovuje explicitně její zrušení.

Vedle obecných důvodů zrušení společnosti, obchodní zákoník upravuje i některé zvláštní důvody, které se vztahují k určité formě společnosti. Tyto důvody vyplývají z právní povahy společnosti, jako osobních nebo kapitálových, a proto u jiných forem než pro které jsou stanoveny, nemusí nutně vest k jejich zrušení. Mohou např. vest k ukončení účasti společníka ve společnosti, ale nemají vliv na další existenci společnosti. Obchodní zákoník není příliš systematický při rozlišování obecných a zvláštních důvodů zrušení společnosti, i v rámci obecné úpravy jsou důvody, které se týkají pouze určitých forem společnosti. U osobních společností důvody zrušení jsou upraveny pro v.o.s, ale platí i pro komplementáře k.s. Důvodem zrušení může být jednostranný právní úkon společníka, tj. jeho výpověď. U v.o.s. je výpověď možná pouze když je společnost založena na dobu neurčitou. V případě, že v.o.s. byla založena na dobu neurčitou společník může podat výpověď, pokud tato možnost byla sjednana ve smlouvě. Podobná úprava platí i pro k.s., ale týká se pouze komplementáře. Zákon výslovně stanoví, že komanditista není oprávněn ze společnosti vystoupit, ale výjimku z tohoto pravidla je možné sjednat ve společenské smlouvě. Výpověď je možné podat z jakéhokoliv důvodu, dokonce i bez udání důvodů. Účast společníka končí dnem účinnosti výpovědi a současně tímto dnem dochází i k zrušení společnosti. Dalším

důvodem může být individuální právní akt, tj. soudní rozhodnutí. Soud může zrušit společnost na návrh společníka, pokud pro takové rozhodnutí existují zvláštní důvody, zejm pro porušování povinností společníkem, kdy jde o závažné porušování povinností, ale i o opakované a soustavné porušování povinností, anebo z objektivních či subjektivních důvodů společnost nemůže dosáhnout účelů pro který byla založena. Soud má možnost vyloučit ze společnosti společníka, který porušuje své povinnosti. Smrt společníka, který je fyzickou osobou, je právní událostí, která u osobních společnosti vede ke zrušení společnosti, ale pouze v případě, že společenská smlouva nepřipouští dědění podílů. Pokud je tato možnost sjednaná ve společenské smlouvě, na místo zemřelého společníka nastupuje jeho dědic. Kdo je dědicem vyplývá z předpisů občanského práva, společenská smlouva nemůže upravit pravidla dědictví. Ovšem jsou i opačné názory.⁴³ Pokud dojde k zániku právnické osoby, která je společníkem, bez ohledu zda má právního nástupce, vede to vždy ke zrušení společnosti. Výjimku může stanovit společenská smlouva, která může připustit přechod podílu. Zbavení, nebo omezení způsobilosti k právním úkonům se může týkat pouze společníka, který je fyzickou osobou. Když tato skutečnost nastane, společnost se zrušuje dnem, kdy toto rozhodnutí nabude právní moci. Další důvody zrušení souvisí s konkursním a vykonávacím řízením, eventuálně se jedná o důvody zrušení, které mohou být sjednany ve společenské smlouvě. Když nastal některý z výše vyjmenovaných důvodů, nemusí nutně dojít ke zrušení společnosti. Zbývající společníci, pokud mají na dalším trvání společnosti zájem, se mohou dohodnout, že společnost bude i nadále pokračovat ve své činnosti. K tomu je třeba aktivního chování na straně zbývajících společníků, tj změny společenské smlouvy. Další trvání společnosti, bez společníka u kterého nastal důvod zrušení, nelze dohodnout předem, ale teprve když nastane.⁴⁴ Když se zbývající společníci dohodnu na dalším trvání společnosti, ve lhůtě

⁴³ Dědič J. : Důsledky smrti společníka v jednotlivých formách obchodních společností a člena družstva, Právník, 1995, č.1, str.27

⁴⁴ Dědič J. : Obchodní zákoník komentář. 2.díl. Praha : Polygon, 2002, str. 800

tří měsíců od zrušení společnosti, uplatní se fikce, že společnost vůbec nebyla zrušená, jinak uplynutím doby vstupuje do likvidace. Tato dohoda je možná pokud ve společnosti zůstanou alespoň dva společníci. Pokud by zůstal jeden, je možný převod jmění na společníka a když v k.s. zůstanou pouze komplementáři, je možná změna právní formy na v.o.s. U kapitálových společností jsou zvláštní důvody stanoveny pouze pro s.r.o. Důvod zrušení může stanovit společenská smlouva. Zákon úpravu ve společenské smlouvě omezuje pouze v tom směru, že její ustanovení nesmějí být v rozporu s kogentními ustanoveními zákona. Důvod zrušení, který je stanoven ve společenské smlouvě vede ke zrušení bez dalšího tj. nevyžaduje se k tomu ještě rozhodnutí valné hromady.

4. Likvidace

V určitých případech po zrušení společnosti dochází k její likvidaci. Jedná se vlastně o případy, kdy společnost, která končí svou existenci nemá právního nástupce. Ale mezi zrušením společnosti bez právního nástupce a povinností provést likvidaci nelze klást rovnítko. Povinnost provést likvidaci nenastává ani v případě, že k zrušení dochází v rámci konkursního řízení, když po jeho provedení společností nezbude žádný majetek. Likvidace je zpravidla posledním důsledkem zrušení společnosti, před jejím zánikem. Provádí se povinně, pokud zákon nestanoví, že její provedení není třeba. Jedná se vlastně o mimosoudní vyrovnání majetkových vztahů společnosti, která končí svou existenci. Je to zákonem upravený postup mimosoudního majetkového vyrovnání zanikající společnosti. Hlavním účelem likvidace je vyjasnit majetkové vztahy zrušené společnosti a vypořádat je. Zápis likvidace do obchodního rejstříku má deklaratorní charakter. V minulosti existovali spory ohledně tohoto zápisu.⁴⁵ To vyřešila novela obchodního zákoníku (zák. č.370/2000 Sb.). Společnost vstupuje do likvidace dnem zrušení a zápisem do obchodního rejstříku se tato skutečnost

⁴⁵ Eliáš K : K úpravě vstupu obchodní společnosti do likvidace, Právník, 1996, č.3, str.260-264

pouze konstatuje. Ovšem společnost i nadále existuje jako subjekt práva, i nadále pro ni platí stejná pravidla jaká se uplatňují vůči společnosti aktivní. Ale zároveň její činnost je značně omezena v tom, že její podnikatelské aktivity se zastavují a veškerá její činnost je usměrněna na vypořádání majetkových vztahů. Značně je omezena i působnost jejích orgánů, jejích funkční období sice nekončí, ale funkci statutárního orgánu vykonává likvidátor. Je to ústřední osoba likvidace, jeho hlavním účelem je provedení majetkového vypořádání. Je nutné zdůraznit, že likvidaci je možné zastavit, až do okamžiku kdy bylo započato s rozdělováním likvidačního zůstatku, a tím zabránit zániku společnosti. Rozhodnutí záleží na svobodné úvaze společníků, zda se rozhodnou svou společnost zachovat. Nepřichází to ale v úvahu při nuceném zrušení.

Kapitola V.

Neplatnost obchodní společnosti

1. Pojem neplatnosti

Pod pojem neplatnosti v oboru práva se tradičně řadí několik druhově rozdílných právních jevů. Je to neplatnost samotných právních norem, neplatnost, neboli spíše nulita individuálních právních aktu a neplatnost právních úkonů, jak hmotněprávních tak procesních. Právní norma se stává platnou tím, že byla náležitě, zákonným způsobem vyhlášena ve sbírce zákonů. Platnosti pozbývá, tj. stává se neplatnou tím, že nabude platnosti jiný normativní akt, který původní normu ruší, anebo už na začátku může být její platnost časově omezena a neplatnou se stává uplynutím času. V jiném pojetí se chápe neplatnost individuálních právních aktu a právních úkonů. Tady neplatnost vlastně představuje sankci za nedodržení zákonných podmínek, které jsou bezpodmínečně vyžadovány. Je to důsledek vad, pochybení ke kterým došlo v průběhu rozhodování resp. chování subjektu a

kteřé nejsou právem aprobované. Právo je předvídá, ale spojuje s nimi negativní důsledky v podobě neplatnosti. Vada individuálního právního aktu, která vede k jeho nulitě může spočívat v nedostatku právního podkladu, nedostatku pravomoci, absolutního nedostatku formy, požadavku trestného plnění, nebo plnění nemožného apod. Z pohledu neplatnosti obchodních společností má význam úprava neplatnosti právních úkonů. Jsou názory, že neplatnost společnosti je vlastně zvláštním druhem neplatnosti právních úkonů. Aby právní úkon byl schopen vyvolat zamýšlené účinky tj. byl platným, musí splňovat náležitosti stanovené zákonem. Jsou to náležitosti týkající se osoby která, právní úkon činí, zejm. tato osoba musí být způsobilá k právním úkonům, pak náležitosti týkající se vůle, která musí být svobodná, vážná, prostá omylu, projev vůle musí být srozumitelný a mít předepsanou formu, předmět úkonu musí být dovolený a možný. Právní úkon, který nesplňuje některou náležitost, kterou zákon pod sankci neplatnosti vyžaduje, stává se neplatným právním úkonem. Občanské právo rozlišuje mezi relativní a absolutní neplatností. Absolutní neplatnost právního úkonů nastává ex lege, na tento úkon se hledí jako by nebyl učiněn, a k absolutní neplatnosti přihlíží soud ex officio. Na druhou stranu relativní neplatnosti se dotčený subjekt musí dovolat, soud ji nezkoumá z úřední moci. Právní úkon není neplatný přímo ze zákona, ale stává se jím teprve když je za neplatný prohlášen. Neplatnost představuje vlastně určitý druh sankce za to že nebyl dodržen postup, náležitosti, podmínky, které zákon vyžaduje. Tuto sankci ovšem nelze uplatňovat svévolně a nezáleží na úvaze rozhodujícího orgánu tj. soudu zda konkrétní úkon bude prohlášen za neplatný. Zákon stanoví přesná kritéria jaké náležitosti se vyžadují k platnosti právního úkonu, jaké důsledky jsou spojené s jejich nedodržením, jak se lze domáhat jeho neplatnosti. Soud pouze aplikuje právo, vystupuje v roli nezávislého rozhodce, který se řídí příslušnými ustanoveními zákona.

Na rozdíl od právních úkonů, které směřují ke vzniku, změně, nebo zániku závazkového vztahu, právní úkony kterými se vytváří obchodní společnost způsobují, že vzniká nový subjekt, který má způsobilost k právům a povinnostem, způsobilost k právním úkonům. Právními úkony,

kterými se zakládá společnost, musí splňovat jednak obecné náležitosti právních úkonů stanovené občanským právem,⁴⁶ jednak zvláštní požadavky kladené na ně právem obchodním. Vada při zakládání společnosti, je vadou právního úkonu, protože každá společnost se zakládá právním úkonem. Vadou právního úkonu rozumíme případ, kdy ten úkon není v souladu s kogentními ustanoveními zákona. Následky vad mohou být různé. Především, vada může způsobit neplatnost resp. nulitu právního úkonu. V tomto případě pak jednání, které trpí vadou vůbec není schopné vyvolat zamyšlené popř. účinky s ním zákonem spojované, nebo je vyvolává pouze dočasně do doby než se oprávněná osoba neplatnosti dovolá. Dalším důsledkem vady právního úkonu může být odporovatelnost, což znamená, že úkon sice není neplatný, ale jeho účinky jsou omezené ve vztahu k osobě, která neúčinnost úkonu způsobila a věřitel má právo chovat se tak jakoby k tomuto úkonu vůbec nedošlo. Jde vlastně o relativní neúčinnost právního úkonu. Důsledkem vadných úkonu může být i povinnost vydat bezdůvodné obohacení, pokud bylo plněno bez právního důvodu, resp. na základě neplatného právního úkonu. Rovněž může vzniknout povinnost k náhradě škody. Kdo způsobil neplatnost právního úkonu je povinen nahradit ujmu, kterou svým jednáním způsobil. Nejzávažnějším důsledkem vad, ke kterým může dojít v procesu zakládání společnosti je možnost ji prohlásit za neplatnou. Mezi neplatností společnosti a neplatností právního úkonu nelze klást rovnítko. Neplatnost společnosti je odlišným institutem a týká se společnosti jakožto subjektu práva, i když vlastně představuje vyústění vad právních úkonů. Existují názory, podle kterých je neplatnost společnosti vlastně zvláštním případem neplatnosti právních úkonů.⁴⁷

Výraz neplatnost společnosti je doslovně převzat z první směrnice Evropských společenství. Je otázkou nakolik jeho znění odpovídá poměrům

⁴⁶ Knappová M.– Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek I.. 3.aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, str.127-134

⁴⁷ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str.258 a násl.

českého práva. Když společnost chápeme jako subjekt, osobu, a jako právníká osoba je párovou kategorií osoby fyzické, použití tohoto výrazu se nezdá příliš šťastně zvolené. Jen stěží si lze představit situaci, kdy o fyzické osobě, tj. člověku budeme mluvit jako o neplatném. Spíše by se hodilo použití jiného výrazu, jako je neplatnost založení, popř. neexistence „...je tedy platnost resp. neplatnost v oblasti normativního poznávání obdobnou kategorií jako existence resp. neexistence v oblasti přírodovědecké.“⁴⁸ O neplatnosti jsme spíše zvyklí mluvit ve vztahu k určitému jednání, jehož účinky mohou být platné či neplatné. Zdá se, že dřívější úprava byla terminologicky vhodnější, když hovořila o neplatnosti zakladatelského úkonu a po vzniku společnosti o zrušení s likvidací. Nalézt pochopení pro tento výraz lze, pokud společnost budeme chápat i jako smlouvu, jako závazkový vztah mezi společníky.⁴⁹

2. Právní úprava neplatnosti společnosti

Neplatnost obchodních společností je poměrně novým institutem českého obchodního práva. Zavedla ho novela obchodního zákoníku (zák.č. 370/2000 Sb.), v rámci harmonizace českých právních předpisů s právem Evropské unie. Neplatnost obchodních společností na úrovni Evropské unie upravuje první směrnice Rady č. 68/151/EHS o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmu společníku a třetích osob vyžadovaná v členských státech od společností ve smyslu čl.58 Smlouvy (dnes čl.48) za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření. Směrnice se vztahuje na kapitálové společnosti. Navzdory tomu, že Česká republika je povinná směrnici aplikovat na s.r.o. a a.s , vztahla ji na širší okruh subjektu, tj i na osobní společnosti. Obchodní zákoník převzal úpravu neplatnosti

⁴⁸ Weyr F. : Úvod do studia právního (normativní theorie). 1.vydání. Masaryková univerzita Brno,1994, str. 16

⁴⁹ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str.258 a násl.

společnosti do §68a obchodního zákoníku, včetně terminologie. Termín neplatnost společnosti, doslovně odpovídá terminologií první směrnice. Podle současné úpravy neplatnost společnosti se týká společnosti jako právnické osoby, nikoliv právního úkonu, kterým byla společnost založena resp. který vedl k jejímu vzniku. Neplatnost společnosti znala i dřívější úprava, ale byl to institut odlišný od toho dnešního. Jednalo se vlastně o neplatnost zakladatelského dokumentu, jakožto právního úkonu. Neplatnost bylo možné prohlásit do vzniku společnosti, tj do zápisu do obchodního rejstříku. Důvody nebyly stanoveny obchodním zákoníkem, takže se subsidiárně uplatňovala úprava neplatnosti právních úkonů obsažená v občanském zákoníku. Rozhodování o neplatnosti, bylo ve výlučné pravomoci soudu. Po vzniku společnosti, už nebylo možné prohlásit neplatnost jejího založení. Pokud ovšem vyšly najevo vady, ke kterým došlo v průběhu zakládání společnosti a tato společnost přesto byla zapsána do obchodního rejstříku, bylo možné žalovat na zrušení společnosti. Důvody, pro které bylo možné podat žalobu na zrušení společnosti, byly analogické současným důvodům neplatnosti.

Neplatnost společnosti je jiná kategorie než neplatnost právních úkonů. Může nastat, i když zakladatelský dokument je platný. Tato neplatnost se netýká právní skutečnosti, kterou se společnost zakládá, ale týká se společnosti jako právnické osoby. Není to klasický pojetá neplatnost, jak ji známe z občanského práva, ale specifický právní následek, který spočívá ve vstupu společnosti do likvidace. Obchodní zákoník stanoví, že po vzniku společnosti, se nelze domáhat určení, že společnost nevznikla, ani nelze zrušit rozhodnutí, kterým se povoluje zápis společnosti do obchodního rejstříku. Tim se vytváří fikce platného vzniku společnosti, protože i když tato společnost nesplňuje zákonem stanovené předpoklady pro svůj vznik, byla-li zapsána v obchodním rejstříku, musí být považována za existující. Tato fikce vlastně zahojuje důsledky vad právního úkonu, kterým byla společnost založena, a to od okamžiku jejího vzniku, tj zápisu do obchodního rejstříku. Tyto vady nemají důsledky obvykle s nimi spojované. Domáhat se žalobou určení, že společnost nevznikla, je možné pouze do okamžiku zápisu takové společnosti do obchodního rejstříku. Ovšem taková

žaloba by byla zcela bezúčelná, protože před zápisem do obchodního rejstříku, žádná společnost nemůže existovat a tudíž ztrácí smysl domáhat se určení, že něco nevzniklo ještě před jeho vznikem. Ovšem neznamená to, že před vznikem společnosti není možné se domáhat prohlášení zakladatelských dokumentů za neplatné, a to podle obecných pravidel neplatnosti. Pokud by soud vyhověl žalobě a určil že podmínky stanovené pro založení společnosti byly opravdu porušené, takové rozhodnutí je závazné pro rejstříkový soud při rozhodování o povolení zápisu společnosti do obchodního rejstříku. Taková společnost by vůbec neměla být zapsána do obchodního rejstříku a tudíž ani vzniknout.

3. Důvody neplatnosti společnosti

Důvody prohlášení společnosti za neplatnou jsou stanoveny obchodním zákoníkem. Jedná se o taxativní výčet, který nelze v žádném případě rozšiřovat. Jednotlivá ustanovení je třeba vykládat restriktivně, protože s prohlášením společnosti za neplatnou je spojen závažný důsledek, který vede k ukončení existence společnosti. Extensivní výklad by měl velice negativní dopad na právní jistotu v obchodních vztazích. S ohledem, že neplatnost společnosti vlastně představuje sankci za porušení právních povinností, subjekt musí přesně vědet jaké jednání je v souladu se zákonem a musí být přesně vymezeno za jakých podmínek a kdy lze uplatňovat případně sankce. Důvody neplatnosti společnosti spočívají v závažném porušení zákona při zakládání společnosti. Společnost může být prohlášená za neplatnou především z důvodu vad týkající se přímo zakladatelského dokumentu. Jedná se o případ, kdy vůbec nebyla uzavřena společenská resp. zakladatelská smlouva, nebo pořízena zakladatelská listina. Zákon dále uvádí, že neplatnost může způsobit nedodržení předepsané formy zakladatelského dokumentu, tj. forma notářského zápisu v případě kapitálových společnosti resp. úředně ověření podpisu zakladatelů u osobních společnosti. K neplatnosti může vést i skutečnost, že určité náležitosti v zakladatelském dokumentu chybí, konkrétně se jedná o údaj o firmě, o vkladech společníků, o výši základního kapitálu společnosti nebo o

předmětu podnikání resp. činnosti. Tady vzniká otázka, zda neplatnost společnosti může způsobit i nedostatek některé povinné náležitosti zakladatelského dokumentu, vyjma těch, které zákon stanoví. Odpovědi na tuto otázku se různí. Tak např., komentář k obchodnímu zákoníku⁵⁰ uvádí, že tento důvod neplatnosti postihuje „všechny případy neplatnosti zakladatelského dokumentu, ať už půjde o nedostatek některé z podstatných náležitosti, o nedostatek formy či o některý z dalších důvodů neplatnosti právního úkonu stanovených zákonem, nejen případy kdy zakladatelské dokumenty nebyly sepsány a podepsány vůbec.“ Ovšem na řešení tohoto problému jsou i jiné názory⁵¹. Nejde pouze o nedostatek některé z náležitostí tohoto dokumentu. Zákon přesně vymezuje, že se jedná o případ, kdy zakladatelský dokument neexistuje, nebo nemá předepsanou formu resp. chybí některá náležitost stanovená zákonem. Tyto důvody můžeme chápat jako samostatné skutkové podstaty. Prohlášení neplatnosti obchodní společnosti je výrazný zásah do její existence a rozšiřujícím výkladem by k neprospěchu společnosti, která se prohrešku dopustila, byla způsobená újma. Pod neexistencí zakladatelského dokumentu nelze libovolně podřazovat další okolnosti i když se mohou zdát jako závažná porušení zákona. Na druhou stranu, pokud by jsme toto ustanovení vykládali extenzivně a řadili sem nedostatek jakékoliv povinné náležitosti tohoto dokumentu, další ustanovení zákona by se jevila poněkud nadbytečná. Nelze prohlásit neplatnost společnosti z důvodu chybějících náležitosti, jiných, než to stanoví zákon. Dalším důvodem neplatnosti spočívá v tom, že předmět podnikání (činnosti) společnosti je nedovolený. Může se jednat o případy, kdy společnost provozuje činnost, která je vyhrazena státu ,resp. určité právnické osobě, anebo činnost která je terestná. Pokud by společnost provozovala jinou činnost než, která je zapsána v obchodním rejstříku, není to důvod k neplatnosti této společnosti. Pod předmětem podnikání (činnosti)

⁵⁰ Štenglová I.– Plíva S.–Tomsa M. : Obchodní zákoník komentář. 6. vydání. Praha : C.H.Beck., 2001, str. 268, 269

⁵¹ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str.264

v tomto případě se rozumí výlučně ten předmět podnikání (činnosti) který má společnost uveden v zakladacím dokumentu a proto nemůže být zrušená z důvodu, že její skutečný předmět podnikání, či činnosti odporuje právu. Dalším důvodem neplatnosti společnosti je, že před zápisem do obchodního rejstříku nebyla splněná povinnost splatit vklady. Povinnost k splacení vkladů, vzniká především u s.r.o. a a.s. V případě s.r.o., před podáním návrhu na zápis do obchodního rejstříku musí být splaceno emisní ážio a minimálně 30% z každého vkladu s tím, že celková výše splacených vkladů musí činit alespoň 100 tisíc Kč. U jednočlenné s.r.o. musí být splacen celý základní kapitál ještě před podáním návrhu na zápis do obchodního rejstříku. Podobná úprava platí i pro a. s., kde musí být splaceno celé emisní ážio a minimálně 30% z jmenovité hodnoty všech akcií. V každém případě musí být splacený nepeněžitý vklady v celé hodnotě. Společnost může být prohlášena za neplatnou v případě, že všichni její zakladatele nemají způsobilost k právním úkonům. Stačí způsobilost k právním úkonům jen u jednoho zakladatele a tento důvod nebude naplněn. U kapitálových společnosti to nečiní problém, protože kdyby všichni zakladatele, kromě jednoho neměli způsobilost k právním úkonům, společnost může platně vzniknout jako unipersonální. Problem ale nastává u osobních společnosti, které povinně musí mít minimálně dva zakladatele, kteří jsou způsobilí k právním úkonům. Tuto situaci je možné vyřešit podle dalšího důvodu neplatnosti, který spočívá v tom, že počet zakladatelů je nižší než dva. České právo vyžaduje minimálně dva zakladatele v případě v.o.s a k.s. Vzniká otázka, zda pod tento důvod lze zařadit i případy, kdy a.s. je založená jednou fyzickou osobou, anebo když počet zakladatelů u s.r.o. překročí padesát. I když existují kladné odpovědi na tuto otázku⁵², pokud bychom tak učinili, i přesto, že se jedná o závažné porušení povinnosti při zakládání společnosti, sankční postih, v podobě neplatnosti by se rozšiřoval na další okolnosti výslovně neuvedené v zákoně.

⁵² Štenglová I.– Plíva S.–Tomsa M. : Obchodní zákoník komentář. 6. vydání. Praha : C.H.Beck.,2001 str. 287

4. Prohlášení neplatnosti společnosti

Neplatnost společnosti může prohlásit jenom soud. K řízení je příslušný krajský soud podle sídla společnosti. Řízení může být zahájeno na základě návrhu, tj. zvláštní určovací žaloby, ale může jej zahájit i soud z vlastní iniciativy. Při podání žaloby na určení neplatnosti společnosti není třeba prokazovat právní zájem na tomto určení. Pasivně legitimována v tomto řízení je společnost. Soud zkoumá zda důvody neplatnosti existovali v okamžiku vzniku společnosti. Neplatnost vlastně představuje sankci za porušení povinnosti při zakládání společnosti a tímto způsobem nelze postihovat porušení zákona ke kterému došlo po jejím vzniku. Pokud by návrh i přesto byl podán, soud má povinnost jej zamítnout, protože nejsou splněné podmínky pro kladné rozhodnutí. Soud by rovněž měl vystupovat jako spravedlivý rozhodce. I když k pochybení zakladatelů došlo, pokud tato vada byla odstraněná, je-li její odstranění možné, soud návrh zamítne. V případě, že soud rozhodne o neplatnosti společnosti, rozhodnutím soudu tato společnost nezaniká automaticky. Neplatnost společnosti má ten důsledek, že tato společnost se zrušuje a vstupuje do likvidace. Takže ve svých důsledcích neplatnost vlastně znamená zrušení společnosti s likvidací, a to nucené zrušení na základě soudního rozhodnutí. Rozdílné názory se objevují při určení povahy soudního rozhodnutí, kterým určuje neplatnost společnosti, tj. zda se jedná o deklaratorní či konstitutivní rozhodnutí.⁵³ Lze se spíše přiklonit k názoru že se jedná o konstitutivní rozhodnutí, s účinky ex nunc. Účelem úpravy je především ochrana třetích osob, ochrana jejich práv, pohledávek, zájmů vůči společnosti, která porušila pravidla svého založení. Příznáním deklaratorního účinku by

⁵³ Pelikánová I : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2004, str.259.

Dědič J. : Obchodní zákoník komentář. 2.díl. Praha : Polygon, 2002, str. 575

Eliáš K : Obchodní zákoník komentář. 4.přepracované a rozšířené vydání. Praha : Linde, 2004, str. 218

znamenal, že společnost se zrušuje zpětně, že vlastně nikdy neexistovala, že to byl pouze útvar který se jako společnost choval, ale ve skutečnosti nikdy nebyl. Taková úprava by ovšem značně narušila jistotu v právních vztazích. Je navíc tady nesoulad mezi deklaratorním rozhodnutím o neplatnosti a faktem, že společnost trvá až do jejího vymazu z obchodního rejstříku. Z dikce zákona vyplývá že při neplatnosti společnosti se nic nemění na právních vztazích do kterých vstoupila a rovněž nic se nemění na povinnosti splatit vklady, ke kterým se zakladatele zavázali, pokud je to nutné z důvodů ochrany třetích osob.

Kapitola VI.

Závěr

Pojmy, založení, vznik, změna a zrušení společnosti, jsou staré jako samotné společnosti. Zároveň se vznikem prvních podnikatelských útvaru bylo nutné vymezit jak se tyto subjekty vytvářejí, jak fungují a jak zanikají. V průběhu historického vývoje i obsah těchto pojmů se měnil. Obchodní společnosti, jsou podle českého práva považovány za právnické osoby. Život právnických osob se velice podobá a jakoby kopíruje život osob fyzických, přirozených. Společnost musí být nejdříve založená, což se děje právním úkonem, smlouvou resp. prohlášením. Poté po určitou dobu existuje jako obligační vztah, jako nasciturus. Fakticky jako subjekt neexistuje, ale již jsou pro to splněné téměř všechny podmínky a lze očekávat, že vznikne. Po zrození společnosti, tj. zápisu do příslušné evidence, vzniká jako osoba a tím okamžikem získává právní subjektivitu a způsobilost vlastním jednáním nabývat práv a brát na sebe povinnosti. I v jejím životě může docházet k různým změnám, některé jsou tak závažné, že vedou k jejímu zániku. Podobně jako člověk i společnost může zhotovit „pořízení pro případ smrti“, a určit na koho přejde její jmění, kdo vstoupí do

jejího právního postavení. Rovněž může zaniknout, aniž by měla svého nástupce, tj. „dědice“ a její majetek se rozdělí mezi společníky.

Pojmy založení, vznik, změna, zrušení a neplatnost obchodních společností spolu úzce vzájemně souvisejí a do určité míry se překrývají. V pojmu vznik společnosti zároveň je obsaženo i její založení. Aby společnost mohla vzniknout musí být nejdříve založena. Na druhou stranu zrušení v sobě zahrnuje jednak případy, kdy společnost končí svou existenci, aniž by tady byl někdo, kdo by v její činnosti pokračoval, tj. společnost zaniká bez právního nástupce. Zároveň zrušení společnosti v sobě zahrnuje i případy, kdy v její činnosti pokračuje nástupnická společnost, resp. společník. Jedná se vlastně o přeměny společnosti. Přeměny společnosti, až na jedinou výjimku, znamenají zrušení a následný zánik společnosti. V určitých případech, přeměna v sobě zahrnuje i vznik nové společnosti. Neplatnost společnosti na jednu stranu úzce souvisí s založením a vznikem společnosti a na druhou stranu s jejím zrušením a zánikem.

Podle některých autorů, právní úprava obchodních společností a tím i jejich založení, vznik, změna, zrušení a neplatnost, by měla být přehlednější, přesnější a méně kazuistická. Tyto pojmy by měly být vymezeny jasně a jednoznačně, aby nevznikaly žádné pochybnosti ohledně jejich významu.

LITERATURA:

Knihy:

- Bartošek M.: Encyklopedie římského práva. I. vydání. Praha : Panorama, 1981
- Boguszak J.- Čapek J.-Gerloch A. : Teorie práva. I. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2001
- Dědič J. : Obchodní zákoník – komentář. Praha : Polygon, 2002
- Dědič J - Čech P. : Evropské právo společnosti. I. vydání. Praha : Bova Polygon, 2004
- Dědič J.- Čech P.: Obchodní právo po vstupu ČR do EU aneb co všechno se po 1.5.2004 v obchodním právu změnilo. I. vydání. Praha : Bova Polygon, 2004
- Dědič J – Kříž. R. -Štenglová I.: Akciové společnosti. I. vydání. Praha : C.H.Beck, 1997
- Eliáš K : Akciová společnost. Praha : Linde, 2000
- Eliáš K. : Obchodní společnosti. I. vydání. Praha: C.H.Beck, 1994
- Eliáš K. : Obchodní zákoník. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde, 2004
- Eliáš K.: Společnost s ručením omezeným. I. vydání. Praha : Prospektum, 1997
- Eliáš K.- Bartošiková M.- Pokorná J. : Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003
- Hendrych D. a kol. : Právnícký slovník. 2. Rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck, 2003
- Hurdík J: Právnícké osoby (obecná právní charakteristika). 1. Vydání. Brno : Masaryková univerzita, 2000
- Knapp V. : Teorie práva. I. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995
- Knappová. M.- Švestka J. a kol. : Občanské právo hmotné. Svazek I., II., III. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002
- Pelikánová I. : Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. Díl. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Linde, 1998
- Pelikánová I. : Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Aspi, 2004
- Pelikánová I.: Srovnávací právo obchodní, veřejná obchodní společnost. I. vydání. Praha. Orac, 2002
- Pelikánová I.: Úvod do srovnávacího práva obchodního. I. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000
- Pelikánová I. a kol. : Obchodní právo, 1. a 2. Díl. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi, 1998

Pokorná J.: Subjekty obchodního práva. Vybrané problémy. 1.vydání. Brno: Masaryková univerzita v Brně, 1997

Československá akademie věd: Příruční slovník jazyka českého, díl VII.,VIII. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955-1957

Sokol J.: Malá filozofie člověka a občana. Slovník filozofických pojmů. 4.rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad, 2004

Štenglova I.- Plíva S.- Tomsa M. : Obchodní zákoník komentář. 6.vydání. Praha : C.H.Beck,2001

Štenglová I.- Plíva S.- Tomsa M.: Obchodní zákoník komentář. 10.podstatně rozšířené vydání. Praha : C.H.Beck, 2005

Weyr F. : Teorie práva. Brno- Praha: Orbis, 1936

Weyr F : Úvod do studia právního (normativní teorie). 1.vydání. Brno: Masaryková univerzita Brno,1994

Časopisecké články:

Bárta J. : Výchozí otázky právního nástupnictví a zániku právnických osob bez likvidace, Právní rozhledy, 1995, č.9, str.348-351

Bartošíková M. : Komanditní společnost, Obchodní právo, 1999, č.8, str.12-22

Bartošíková M : Postup při převodu jmění na hlavního akcionáře, Obchodní právo, 2003, č.7-8, str.18-28

Bartošíková M. : Vývoj právní úpravy jednání jménem společnosti před jejím vznikem, Obchodní právo, 2004, č.4, str.18-28

Černá S : fúze akciových společností, Právo a podnikání, 2001, č.2, str.20-26 a č.3, str.15-22

Dědič J. : Důsledky smrti společníka v jednotlivých právních formách obchodních společností a člena družstva, Právní praxe, 1995, č.1, str.17-31 a č3, str.148-175

Dědič J. : Spojování právnických osob, Obchodní právo, 1995, č.11, str.2-20

Doležil T. : K některým důvodům neplatnosti společnosti, Právní rozhledy, 2002, č.3, str.136-138

Eliáš K. : K úpravě vstupu obchodní společnosti do likvidace, Právník, 1996 č.3, str.260-264

Eliáš K. : Veřejná obchodní společnost, Právník, 1998, č.1, str.30-57

Eliáš K. : Zrušení obchodní společnosti, Právník, 1994, č.4 str. 297-319

Hejda J. : Předběžná společnost, Právní rádce, 2000, č.9, str.30-34

Knapp V. : Právnícké osoby, Právník, 1995, č. 10-11, str.980-1001

Korecká V.- Pokorná J. : Jednání za obchodní společnost v období od jejího založení do vzniku, Obchodní právo, 1993, č.10, str.2-10

Lochmanová L. : Zrušení obchodní společnosti, Právo a podnikání, 2001, č.9, str.2-7

Pokorná J. : Neplatnost obchodních společností podle první směrnice Rady Evropských společenství a české právo. Obchodní právo, 1999, č.3, str.2-10

Smejkal V. : Fúze a přeměny společnosti, Právní rádce, 2000, č.3, str.11-13

Steiner V. : K pojmu nulity v oboru právních norem (základní téze rozboru sankčního systému v právním řádu), Právník, 1993, č.10-11, str.829-837